

Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σχολή Επιστημών Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Π.Μ.Σ.: «Επιστήμες της Αγωγής- Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση με τη χρήση των ΤΠΕ (e-learning)

Μάθημα Β3: Μεθοδολογία Έρευνας ΙΙ

ΘΕΜΑ Εργασίας:

Διερεύνηση απόψεων μαθητών του Δ.Σ. Άδελε Ρεθύμνου και Δ.Σ. Πυλαίας Θεσσαλονίκης σχετικά με τη συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» το 2012.

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Μανουσάκη Χρυσή

Υπεύθυνος Καθηγητής: κκ. Λάμπρος Καρβούνης

Ρέθυμνο, Δεκέμβριος 2017-Ιανουάριος 2018

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
1. Προβληματισμός της εργασίας.....	3
2. Σκοπός της εργασίας.....	3
3. Δομή εργασίας.....	4
Μέρος Α.....	4
I. Θεωρητικό πλαίσιο εργασίας.....	4
1. Οριοθέτηση εννοιών.....	4
Έρευνα και Μεθοδολογία.....	4
Ανάλυση περιεχομένου.....	5
Κριτήρια ποιότητας έρευνας.....	6
Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση και η διδακτική αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης (ΔΤ).....	7
Η αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου.....	8
2. Το πρόγραμμα Οδυσσέας και η αξιολόγησή του.....	8
ΜΕΡΟΣ Β.....	10
II. Ερευνητικό πλαίσιο εργασίας.....	10
Γενική περιγραφή.....	10
1. Οι στόχοι της έρευνας.....	10
2. Το ερευνητικό ερώτημα.....	10
3. Μεθοδολογία.....	11
3.1. Χρονική περίοδος διενέργειας της έρευνας.....	11
3.2. Είδος έρευνας.....	11
3.3. Μέσα συλλογής δεδομένων.....	11
3.4. Το δείγμα της έρευνας.....	11
3.5. Κωδικοποίηση των δεδομένων.....	12
4. Παρουσίαση –συζήτηση αποτελεσμάτων έρευνας.....	13
4.1. Αρχικές απόψεις μαθητών.....	14
1 ^{ος} άξονας Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής-απομακρυσμένης τάξης):.....	14
2 ^{ος} άξονας Σχέσεις με τους συμμαθητές (τοπικής – απομακρυσμένης τάξης):.....	17
3 ^{ος} άξονας Πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ.....	18
4 ^{ος} άξονας Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης.....	20
5 ^{ος} άξονας Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ.....	22
6 ^{ος} άξονας Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ.....	24
7 ^{ος} άξονας Κίνητρα για την ενασχόληση με Τ/Δ.....	25
8 ^{ος} άξονας Διάφορα Θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την Τ/Δ.....	26
4.2. Τελικές απόψεις μαθητών.....	27

1 ^{ος} άξονας Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής-απομακρυσμένης τάξης):	27
2 ^{ος} άξονας Σχέσεις με τους συμμαθητές (τοπικής – απομακρυσμένης τάξης):	29
3 ^{ος} άξονας Πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ	31
4 ^{ος} άξονας Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης.....	34
5 ^{ος} άξονας Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ.....	36
6 ^{ος} άξονας Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ.....	36
7 ^{ος} άξονας Κίνητρα για την ενασχόληση με Τ/Δ.....	39
8 ^{ος} άξονας Διάφορα Θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την Τ/Δ.....	39
5. Συμπεράσματα αξιολόγησης.....	40
Βιβλιογραφία.....	46

Εισαγωγή

1. Προβληματισμός της εργασίας

Η εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των Νέων Τεχνολογιών τείνει να αλλάξει το χάρτη της εκπαίδευσης, αλλάζοντας στην πράξη τον τρόπο και τη μορφή της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Αναστασιάδης, 2004, όπως αναφ. Γκίζα, 2011). Ο νέος ρόλος της εκπαίδευσης συνίσταται στο να εφοδιάσει το σύνολο των πολιτών με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, προκειμένου οι πολίτες να ανταποκριθούν στις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες της ψηφιακής εποχής (Αναστασιάδης, 2000). Οι τεχνολογίες σύγχρονης μετάδοσης και ιδιαίτερα η Τηλεδιάσκεψη αλλάζουν κατά πολύ τον τρόπο διδασκαλίας και έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε ζητήματα δομής και οργάνωσης, που οι εκπαιδευτικοί ακολουθούν στην τάξη (ibid). Οι εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους εκπαιδευόμενους υιοθετούν νέους ρόλους και αποκτούν περισσότερες δεξιότητες, γι'αυτό και η οργάνωση μιας εκπαιδευτικής τηλεδιάσκεψης είναι πιο απαιτητική από τη συμβατική πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία (Hayden, 1999).

Η μελέτη των απόψεων συμμετεχόντων μαθητών σ'αυτό το πρόγραμμα αποτελεί ανάγκη να διερευνηθεί με τα στοιχεία της επιστημονικής έρευνας, γιατί επαναπροσδιορίζει το ίδιο το πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιασκέψεων, αναδεικνύοντας αυτήν την παιδαγωγική του διάσταση και δικαιολογώντας την άποψη ότι δεν πρόκειται απλώς για ένα πρόγραμμα εξοικείωσης με νέες τεχνολογίες (ibid)

2. Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση και αποτύπωση των απόψεων μαθητών δημοτικού σχολείου σχετικά με τη συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι αρχικές και οι τελικές απόψεις των μαθητών του δημοτικού Σχολείου Πυλαίας Θεσσαλονίκης και του Δημοτικού Σχολείου Άδελφ Ρεθύμνου, σε

σχέση με τη συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα, το σχολικό έτος 2012, με τη βοήθεια του λογισμικού προγράμματος Atlas ti.

3. Δομή εργασίας

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο οριοθέτησης των εννοιών που αναφέρονται και στο δεύτερο εκτίθεται το ερευνητικό πλαίσιο της μελέτης και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας.

Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται το εννοιολογικό πλαίσιο της μελέτης. Αρχικά οριοθετούνται οι έννοιες έρευνα και μεθοδολογία, η ανάλυση περιεχομένου, τα κριτήρια ποιότητας της έρευνας και η αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου. Έπειτα παρουσιάζεται η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση και η διδακτική αξιοποίηση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης (ΔΤ) από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η προβληματική της έρευνας, ο σκοπός, οι στόχοι και το ερευνητικό ερώτημα της μελέτης, καθώς και η σημασία της έρευνας, η επιστημολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε στην έρευνα, το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας. Στη συνέχεια του κεφαλαίου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, με βάση τις απόψεις των μαθητών για το πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Οι απόψεις των μαθητών κατηγοριοποιούνται σε άξονες, οι οποίοι αποτελούνται από βασικά αντικείμενα, επιτρέποντας μας την βαθύτερη επεξεργασία και την ανάλυση των αρχικών και τελικών απόψεων των μαθητών. Το δεύτερο μέρος ολοκληρώνεται με την παράθεση συμπερασμάτων, των περιορισμών της μελέτης και των προτάσεων για περαιτέρω έρευνα.

Στο τέλος της εργασίας βρίσκονται οι βιβλιογραφικές αναφορές που χρησιμοποιήθηκαν σ' αυτήν.

Μέρος Α

I. Θεωρητικό πλαίσιο εργασίας

1. Οριοθέτηση εννοιών

Έρευνα και Μεθοδολογία

Από τους πολλούς ορισμούς της έρευνας που βρίσκει κανείς στη βιβλιογραφία εδώ ας υιοθετηθεί ο πιο γενικός: «Έρευνα είναι η συστηματική προσπάθεια εξεύρεσης απαντήσεων σε ερωτήματα» (Tuckman, 1978: 1, οπ. αναφ. στο Βάμβουκας, 2006). Αφορμή για τη διεξαγωγή μιας έρευνας αποτελεί ένας προβληματισμός. Η ερευνητική διαδικασία προσπαθεί να απαντήσει σε ένα *ερευνητικό ερώτημα*. Ένας ερευνητής καλείται να σχεδιάσει τη μεθοδολογία που θα υιοθετήσει σε σχέση με τον προβληματισμό του και σε συνάρτηση με το υπό εξέταση πεδίο και θέμα του. Η *μεθοδολογία έρευνας* αναφέρεται στις παραμέτρους της ερευνητικής προσπάθειας του ερευνητή, οι οποίες αφορούν στις γενικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, στις μεθόδους, στις τεχνικές, στα μέσα, στα υλικά και στις διαδικασίες που θα επιλέξει για τη διεξαγωγή της έρευνας του (Δημητρόπουλος, 2004). Γενικά, η επιστημονική έρευνα, περιγράφει εμπειρικά δεδομένα, εξετάζει

συστηματικά και αντικειμενικά διάφορες καταστάσεις, γεγονότα, έννοιες – σύμβολα, μεταβλητές, την διόρθωση – επαλήθευση, επέκταση ή γενίκευση μιας γνώσης και την παροχή απαντήσεων σε ερωτήματα και προβλήματα. Έτσι, η έρευνα συντελεί στην προαγωγή των επιστημών και μέσα από αυτές, στην βελτίωση των συνθηκών ζωής του ανθρώπου. (Τζανή, 2005)

Οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε ποσοτικές και ποιοτικές. Η *ποσοτική έρευνα (Quantitative Analysis)* μπορεί να θεωρηθεί ως μια ερευνητική στρατηγική η οποία δίνει έμφαση στον ποσοτικό προσδιορισμό της συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Η *ποιοτική έρευνα (Qualitative Analysis)* περιλαμβάνει μια ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους πλαίσιο, επιχειρώντας να δώσουν νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα με όρους νοημάτων που οι άνθρωποι δίνουν σ' αυτά (Αργυρίου & Κασσού, 2015). Σε συντομία, η ποσοτική έρευνα απαντά στο «πόσο» και στο «τι», ενώ η ποιοτική στο «πώς» και στο «γιατί». Ο A.L. Georgei συγκρατεί σαν μόνη σημαντική διαφορά το γεγονός ότι η ποιοτική ανάλυση εστιάζεται στην παρουσία ή την απουσία ενός χαρακτηριστικού δεδομένου, ενώ η ποσοτική ανάλυση αναζητά τη συχνότητα των θεμάτων, λέξεων, συμβόλων που υπάρχουν.

Ανάλυση περιεχομένου

Η *ανάλυση περιεχομένου (content analysis)*, η οποία αναφέρεται κυρίως σε τεκμήρια γραπτής λεκτικής επικοινωνίας, έχει προταθεί και καθιερωθεί ως μία εκ των καλύτερων τεχνικών έρευνας στους κόλπους των κοινωνικών επιστημών και των επιστημών του ανθρώπου, εφόσον αυτή στοχεύει στην «αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας γραπτού ή προφορικού λόγου», με τελική επιδίωξη την ερμηνεία (Berelson, 1948 στον Landsheere G. D., 1979: 7, όπως αναφ. Γκίζα, 2011). «Η ανάλυση περιεχομένου αποτελεί την βασική μέθοδο της έμμεσης παρατήρησης» (Λαμπίρη – Δημάκη Ι., 1990). Η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου δεν περιορίζεται μόνο σε γραπτά κείμενα. Γενικά είναι μια μέθοδος της μελέτης των «επικοινωνιών». Επιπλέον, παρότι η μορφή του λόγου λαμβάνεται υπόψιν κατά την ανάλυση του ποιοτικού περιεχομένου, στην ανάλυση του περιεχομένου μελετάται κυρίως το βάθος, δηλαδή το περιεχόμενο του υλικού της επικοινωνίας, ως φαινομένου παρατηρήσιμου, που προκύπτει από τις καθεαυτό κοινωνικές σχέσεις. (Γκίζα, 2011)

Η βασική ιδέα της ανάλυσης του περιεχομένου συνίσταται στην ταξινόμηση των στοιχείων ενός κειμένου σ' έναν ορισμένο αριθμό κατηγοριών εκ των προτέρων καθορισμένων. Οι κατηγορίες αυτές αποτελούν το πλαίσιο ταξινόμησης, τις «θυρίδες» όπως αλλιώς ονομάζονται. Αποτελούν απλά τα πλαίσια της ανάλυσης του περιεχομένου. Οι κατηγορίες προσδιορίζονται με τρόπο αφηρημένο. Επομένως είναι δύσκολο συνήθως, μια δεδομένη λέξη να ταξινομηθεί σ' αυτήν η στην άλλη κατηγορία. Οι επαληθεύσεις είναι απαραίτητες για τη διαπίστωση της εγκυρότητας και της πιστότητας των κατηγοριών, γιατί είναι ουσιώδες, η ταξινόμηση να γίνεται αντικειμενικά, δηλ. να μην εξαρτάται από τον προσωπικό συντελεστή εκείνου, ο οποίος προβαίνει στην ταξινόμηση.

Η ανάλυση του περιεχομένου, ειδικότερα, χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι αναλυόμενες ενότητες δεν είναι συνήθως λέξεις, αλλά έννοιες: Πολύ συχνά, οι χρησιμοποιούμενες ενότητες αποτελούνται από θέματα ή από ολόκληρες φράσεις του κειμένου κ.λ.π. (Τζανή, 2005). Η ανάλυση του περιεχομένου συνίσταται στην ταξινόμηση των στοιχείων ενός κειμένου, τα οποία ονομάζονται «Μονάδες ανάλυσης». (λέξεων, φράσεων,

παραγράφων κ.λ.π.) σ' ένα ορισμένο αριθμό κατηγοριών εκ των προτέρων καθορισμένων. Η ποσότητα των λέξεων «ή φράσεων, ή παραγράφων κ.λ.π.) κατά κατηγορία προσδιορίζουν και το αποτέλεσμα της ανάλυσης.

Με άλλα λόγια, η ανάλυση του περιεχομένου συνίσταται στην ταξινόμηση όλων των στοιχείων ενός κειμένου, σε μια σειρά από θυρίδες. Μ' αυτόν τον τρόπο, το κείμενο χαρακτηρίζεται από την ποσότητα των στοιχείων τα οποία βρίσκονται σε κάθε μια από αυτές τις θυρίδες. Η επιτυχία της ανάλυσης εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά, από την επιτυχία του εκ των προτέρων προσδιορισμού των διαφόρων κατηγοριών. Πραγματικά, ο προσδιορισμός των κατηγοριών προϋποθέτει μια αληθινή συστηματοποίηση a priori. Δηλ. τον προσδιορισμό ενός συνόλου συνδεδασμένων υποθέσεων. Ο τρόπος ανάλυσης του περιεχομένου είναι περισσότερο εμπειρικός. Πρόκειται, λοιπόν, για θεματική ανάλυση, μια μέθοδος εντοπισμού, περιγραφής αναφοράς και «θεματοποίησης» επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων, δηλαδή θεμάτων, τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα (Braun & Clark, 2006· Holloway & Tondres, 2003· Roulston, 2001).

Κριτήρια ποιότητας έρευνας

Όσον αφορά στα κριτήρια ποιότητας που χρησιμοποιήσαμε στην ποιοτική έρευνα υπάρχει μια δυσκολία ως προς τον προσδιορισμό των σημασιολογικών κατηγοριών και αυτή η δυσκολία οφείλεται κυρίως στην πολυσημία και αμφισημία λέξεων και εκφράσεων, αλλά μπορεί να ξεπεραστεί από την στιγμή που θα αποκρυσταλλωθεί σε αυτές η κοινή σημασιολογική τους χροιά. (Τζάνη, 2005, όπως αναφ. Γκίζα, 2011).

Η διατύπωση-επιλογή των κατηγοριών στην ανάλυση περιεχομένου είναι πολύ 'λεπτή' και σημαντική διαδικασία, γιατί από αυτήν εξαρτάται σε ως ένα βαθμό και η εγκυρότητα, η πιστότητα και η αξιοπιστία της έρευνας. Πρέπει λοιπόν με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων να καθορίζονται και οι ορισμοί των κατηγοριών που χρησιμοποιούνται κάθε φορά. Για να απαντήσουμε στο ερώτημα του πόσο έγκυρη είναι η κατηγοριοποίηση μας θα έπρεπε να με κάποιο τρόπο να δείξουμε στον αναγνώστη μας ότι οι κατηγορίες που προτείνουμε και οι λέξεις που τις απαρτίζουν όντως εκφράζουν με πληρότητα όλες τις πτυχές, όπως προκύπτουν από τον λόγο των παιδιών. Πάντα υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις που μπορεί να αμφισβητούν την εννοιολογική μας κατασκευή και τις κατηγορίες που επιλέξαμε και επομένως να αμφισβητούν την εγκυρότητα της ερευνάς μας. Το ζητούμενο δεν είναι να εξασφαλίσουμε ότι όλοι όσοι έχουν ένα ενδιαφέρον στην ερευνά μας συναινούν με την προσέγγιση μας και τις κατηγορίες που χρησιμοποιούμε γιατί αυτό είναι σχεδόν αδύνατο, αλλά να επιτύχουμε μια όσο το δυνατόν συνεπέστερη τεκμηρίωση τους. Επίσης, η αξιοπιστία της κωδικοποίησης κατά την οποία αναγάγουμε ένα μέρος ενός «κειμένου» (ανάλογα με την μονάδα ανάλυσης μας -π.χ. τη λέξη, την πρόταση, την παράγραφο, το θέμα κτλ) σε μια κατηγορία, είναι εξαιρετικά σημαντική. Όταν υπάρχει μεγάλος βαθμός συμφωνίας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανεξάρτητους κριτές τότε το συγκεκριμένο σύστημα κατηγοριών και κωδικοποίησης μπορεί να κριθεί ως αξιόπιστο. (ibid).

Επιπροσθέτως, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι για να είναι έγκυρο και αποτελεσματικό, το σύστημα της κατηγοριοποίησης, είναι πολύς σημαντικό να θεμελιώνεται από τους κανόνες που προτείνονται στο Βάμβουκα (2000) και είναι οι εξής :

- α) Της αντικειμενικότητας (objectivite). Ο ταυτόχρονος ρόλος ερευνητή και εκπαιδευτικού στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», φαίνεται να ενισχύει την πιστότητα της έρευνας.
- β) Της εξαντλητικότητας (exhaustivite) Κανένα στοιχείο του δεν πρέπει να μένει έξω από τις κατηγορίες που εκλέχτηκαν, αλλά να εξαντλείται με την κατάταξη του στις διάφορες κατηγορίες. Πετυχαίνεται με τη δημιουργία της κατηγορίας «διάφορα».

γ) Της καταλληλότητας (pertinence), που χαρακτηρίζει τις κατηγορίες ανάλυσης, όταν ταιριάζουν στο στόχο της έρευνας και στο περιεχόμενο που αναλύεται.

δ) Του αμοιβαίου αποκλεισμού (exclusivite). Μια ενότητα ανάλυσης δε θα πρέπει να κωδικοποιείται συγχρόνως σε δύο κατηγορίες. (Τζίκα, 2011).

Στην ποιοτική έρευνα επιπροσθέτως χρησιμοποιούνται τα τέσσερα κριτήρια ποιότητας που αναφέρει ο Μακράκης (πανεπιστημιακή παράδοση, 14/10/2008, όπως αναφ. Τζίκα, 2011), ήτοι:

α) Πιστότητα, γίνεται από την έκταση του ερευνητή στο υποκείμενο της έρευνας

β) Μεταφερσιμότητα, αυτό που βγάζεις αποτέλεσμα να μπορείς να το μεταφέρεις στο σύνολο του πληθυσμού.

γ) Εξαρτησιμότητα, να τεκμηριώσεις τη λογική της διαδικασίας που ακολούθησες και τις επιλογές των μεθοδολογικών σου εργαλείων, μέσα από επιχειρήματα που πρέπει να καταγράφονται και

δ) Επιβεβαιωσιμότητα, να έχεις ένα σύστημα που να μπορείς να ελέγξεις ανά πάσα στιγμή το υλικό σου. (Τζίκα, 2011).

Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση και η διδακτική αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης (ΔΤ)

Η ΑεξΑΕ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με την «εκπαίδευση» όσο και με την «κατάρτιση» η οποία χρησιμοποιείται ως σύνεργο για μορφές ευέλικτης μάθησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης ενηλίκων (Keegan, 1996). Ακόμα, με την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης από απόσταση γίνονται ολοένα και περισσότερες προσπάθειες ώστε να ικανοποιηθεί το αίτημα των εκπαιδευομένων και των εκπαιδευτών να απαλλαγούν από τις χωροχρονικές δεσμεύσεις που τους επιβάλλει ο παραδοσιακός τρόπος διδασκαλίας και επιμόρφωσης (Kalogiannakis, 2004). Τα δημοτικά σχολεία αποτελούν σήμερα τους χώρους εκπαίδευσης και προετοιμασίας των αυριανών πολιτών που θα βιώσουν αυτή τη νέα ψηφιακή εποχή, την Κοινωνία της Πληροφορίας τόσο στην εργασιακή όσο και στην κοινωνική τους καθημερινότητα. (Γκίζα, 2011)

Σύμφωνα με τη Βασάλα (2005, όπως αναφ. Αναστασιάδης, 2017) ο όρος «εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση» νοείται ως η οργανωμένη εκπαιδευτική διαδικασία που παρέχεται από απόσταση σε επίπεδο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθιστώντας δυνατή την κάλυψη των σύγχρονων αναγκών των μαθητών, σύμφωνα με τα ζητούμενα της νέας εποχής της κοινωνίας της γνώσης. Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση διακρίνεται σε αυτοδύναμη και συμπληρωματική, με την πρώτη να αναπτύσσεται ανεξάρτητα από τη συμβατική σχολική εκπαίδευση και τη δεύτερη να λειτουργεί παράλληλα προς το συμβατικό σχολείο.

Με τον όρο *Τηλεδιάσκεψη (Videoconferencing)* αναφερόμαστε στην επικοινωνία σε πραγματικό χρόνο (real time) μέσω ήχου (audio) κινούμενης εικόνας (live video) και δεδομένων (Data) ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα απομακρυσμένα σημεία. (Suthers, 2001 ; Gibson και Cohen, 2003; Reed & Woodruff, 1995; Alexander et al., 1999; Chandler and Hanrahan, 2000 στο Αναστασιάδης, 2007). Η τηλεδιάσκεψη δεν έχει σαν στόχο να αντικαταστήσει την πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία, αλλά να λειτουργήσει συμπληρωματικά σε σχέση με αυτήν (Αναστασιάδης, 2006; Hayden & Hanor, 2002), με υλοποίηση διαθεματικών, βιωματικών, ολιστικών και συμμετοχικών προσεγγίσεων. Έμφαση δίνεται στη συνεργατική μάθηση τόσο δια ζώσης όσο και εξ αποστάσεως, η οποία ωφελεί τους μαθητές/τριες ενισχύοντας την ακαδημαϊκή μάθηση αλλά και τις διαπροσωπικές σχέσεις (Swan, Shea, Dunne & Bennett, 1990). Ακόμα, μέσω της συνεργατικής μάθησης τα κίνητρα ισχυροποιούνται και ενθαρρύνονται οι μαθητές να εργαστούν για ένα κοινό σκοπό (Galton & Williamson, 1992).

Σε ένα σύγχρονο περιβάλλον οικοδόμησης της γνώσης η διδακτική αξιοποίηση της τηλεδιάσκεψης, υπό παιδαγωγικές προϋποθέσεις, μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην εμπλοκή εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών σε αυθεντικά περιβάλλοντα πολυμορφικής μάθησης. (Λιοναράκης, 1998; Αναστασιάδης, 2007). Η γενικότερη κουλτούρα της Ευρώπης εστιάζει την προσοχή της στην παιδαγωγική διάσταση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (ΕξΑΕ) (Bates, 1995:167, στο Αναστασιάδης, 2007), ενώ σαφέστατα η διδακτική μεθοδολογία- στρατηγική της ΔΤ στο σύνολό της αλλά και οι επιμέρους δραστηριότητες θα πρέπει να υποστηρίζονται από τις τεχνολογικές δυνατότητες του συστήματος τηλεδιάσκεψης αλλά και τις επιμέρους επικοινωνιακές υποδομές των απομακρυσμένων σημείων (τάξεων) που λαμβάνουν μέρος (Αναστασιάδης, 2006). Το πιο σημαντικό στοιχείο για την επιτυχία μιας τηλεδιάσκεψης, όμως, δεν είναι η χρησιμοποιούμενη τεχνολογία, αλλά η διδακτική μεθοδολογία που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τους εκπαιδευτικούς. Η αξιοποίηση των προηγμένων μαθησιακών τεχνολογιών με παιδαγωγικούς και κοινωνικούς όρους που ενθαρρύνουν την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και συμβάλλουν στη δημιουργία συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης τόσο δια ζώσης όσο και από απόσταση είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα (Αναστασιάδης, 2006).

Η *Διαδραστική Τηλεδιάσκεψη (ΔΤ) – Interactive Videoconferencing (IVC)* επιτρέπει σε εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές που βρίσκονται σε δύο ή περισσότερα απομακρυσμένα σημεία όχι απλά να επικοινωνούν ανταλλάσσοντας απόψεις ή μοιράζοντας δεδομένα μεταξύ τους, αλλά να συμμετέχουν ενεργά σε ένα δυναμικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης, κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου αποτελεί η συνεργατική οικοδόμηση της γνώσης από απόσταση σε πραγματικό χρόνο (Αναστασιάδης, 2009). Τέτοια μαθησιακά περιβάλλοντα είναι σε θέση να ενθαρρύνουν την κριτική και διερευνητική σκέψη, να συμβάλλουν στην επίτευξη συμμετοχικών μαθησιακών στόχων μέσα από την εμπλοκή των μαθητών σε αυθεντικές καταστάσεις και να ευνοούν με συστηματικό τρόπο την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων. (Λιοναράκης, 2006).

Η αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου

«Με τον όρο *Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*, εννοούμε τη συστηματική διαδικασία ελέγχου του βαθμού, στον οποίο επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι, καθώς και τον εντοπισμό των αιτιών που εμποδίζουν την ενδεχόμενη μη ικανοποιητική τους επίτευξη, έτσι ώστε μέσα από τη διαδικασία της ανατροφοδότησης, να βελτιώνεται η ποιότητα της ίδιας της εκπαίδευσης» (Κασσωτάκης, όπ. αναφ. στο Ανδρέου, 1992). Όπως υποστηρίζουν οι Henwood και Ridgeon (1994), η αξιολόγηση μιας επιστημονικής έρευνας δεν μπορεί να είναι μόνο μία τεχνική ή μια διαδικασιολογική κρίση, αλλά αυτό πρέπει να αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης εξέτασης των ηθικών, δεοντολογικών και πολιτικών επιλογών που οι ερευνητές και οι κοινωνίες πρέπει αναπόφευκτα να κάνουν. Όπως ορισμένοι υποστηρίζουν, οι ποιοτικές έρευνες έχουν ως στόχο, μέσα από τις δυνατότητες που προσφέρουν για ενσώματη εμπλοκή και σχέση των υποκειμένων, να προκαλέσουν συναισθήματα, προβληματισμό και αναστοχασμό για σημαντικά ζητήματα.

2. Το πρόγραμμα Οδυσσέας και η αξιολόγησή του

Το πρόγραμμα «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2000-2015», είναι ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα Σχολικής Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, το οποίο εστιάζει στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ και ιδιαίτερα της τηλεδιάσκεψης και των εφαρμογών του WEB 2.0, στοχεύοντας στη συνεργατική διερεύνηση και οικοδόμηση της γνώσης και την

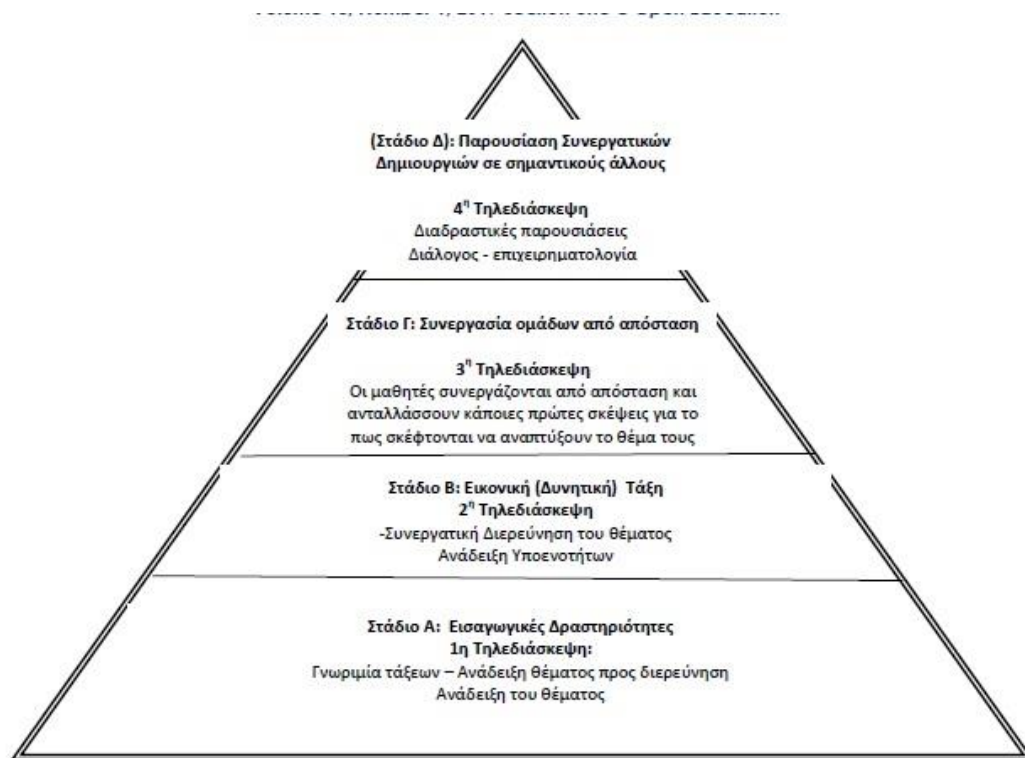
καλλιέργεια κρίσιμων κοινωνικών δεξιοτήτων ανάμεσα σε μαθητές δημοτικών σχολείων στην Ελλάδα και την Κύπρο. Αποτελεί την πρώτη συστηματική προσπάθεια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός ολοκληρωμένου περιβάλλοντος συμπληρωματικής σχολικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης με την χρήση των ΤΠΕ στον ελλαδικό χώρο, το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2000 σε δημοτικά σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας και από το 2004 συνέχισε την διαδρομή του στην Ελλάδα μέχρι και στις μέρες μας. (Αναστασιάδης, 2017)

Στο πρόγραμμα Οδυσσέας προτείνονται τέσσερα κύρια στάδια διδακτικής προσέγγισης, τα οποία αναπτύχθηκαν διαχρονικά και αναθεωρούνταν με βάση τις ετήσιες αξιολογήσεις (Αναστασιάδης, 2003; 2006; 2007).

Το πρώτο στάδιο αφορά σε εισαγωγικές δραστηριότητες γνωριμίας των μαθητών.

Κατά το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει την εικονική (δυναμική) τάξη, όπου οι μαθητές σε ομάδες επιχειρούν μια πρώτη διαθεματική προσέγγιση του θέματος που έχουν επιλέξει κατά το πρώτο στάδιο.

Στο τρίτο στάδιο υλοποιείται συνεργασία των ομάδων από απόσταση (τηλεσυνεργασία) και κατά το τέταρτο στάδιο γίνεται διαδραστική παρουσίαση των αποτελεσμάτων – επιχειρηματολογία-αξιολόγηση ΔΤ από τους ίδιους τους μαθητές.

Τα Στάδια Διδασκαλίας (Η Πυραμίδα της ΔΤ) (Anastasiades, 2003; 2006; 2008, 2010)

Η πιο διαδεδομένη μέθοδος αξιολόγησης εξ αποστάσεως προγραμμάτων αναφέρεται στην ανώτατη εκπαίδευση και εισάγει ένα σύστημα αξιολόγησης τεσσάρων σημείων (Keegan και Rumble, 1982). Η αξιολόγηση επικεντρώνεται στα ποσοτικά δεδομένα του εκπαιδευτικού ιδρύματος που παρέχει προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, στο κύρος που διαθέτει το εκπαιδευτικό ίδρυμα και τέλος στο σχετικό κόστος της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Οι ιδιαιτερότητες ενός προγράμματος εξ αποστάσεως διδασκαλίας σε δημοτικό σχολείο επιβάλλουν την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης μεθοδολογίας, η οποία θα ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες και απαιτήσεις μιας τέτοιας προσπάθειας. Η μέχρι και σήμερα εφαρμοζόμενη μεθοδολογία αξιολόγησης του προγράμματος ΟΔΥΣΣΕΑΣ, αποτελεί συνδυασμό ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας (Branner, 1995) με στόχο να αποτιμήσει τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εφαρμογή της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης (ΔΤ) στους μαθητές των δημοτικών σχολείων που πήραν μέρος. (Αναστασιάδης, 2003).

ΜΕΡΟΣ Β

II. Ερευνητικό πλαίσιο εργασίας

Γενική περιγραφή

Αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση συνεργατικών δραστηριοτήτων από απόσταση μεταξύ 2 Δημοτικών Σχολείων. Ένας βασικός στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών με ένα υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον στα πλαίσια του οποίου, επιδιώκοντας κοινούς μαθησιακούς στόχους, θα βρεθούν σε πλήρη αλληλεπίδραση μαθητές και διδάσκοντες (Anastasiades, 2003). Το υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον αποτελεί την εννοιολογική και λειτουργική ολοκλήρωση των παραδοσιακών εκπαιδευτικών μεθόδων και των νέων σύγχρονων προσεγγίσεων (Anastasiades & Retalis, 2002, όπως αναφ. Γκίζα, 2011). Σε αυτό το υβριδικό περιβάλλον, καλούνται οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων, μαθητές και εκπαιδευτικοί, να λειτουργήσουν προερχόμενοι από ένα άλλο μαθησιακό περιβάλλον, αυτό της συμβατικής τάξης (ibid).

1. Οι στόχοι της έρευνας

Ερευνητικό εγχείρημα της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η διερεύνηση απόψεων μαθητών 2 δημοτικών σχολείων, σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι αρχικές και οι τελικές απόψεις των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Πυλαίας Θεσσαλονίκης και του Δημοτικού Σχολείου Άδελε Ρεθύμνου, σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα, το σχολικό έτος 2012.

Οι βασικοί στόχοι της έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών αναφορικά με την επικοινωνία με τους δασκάλους τους μέσω τηλεδιάσκεψης, τη συνεργασία με τους συμμαθητές μια άλλης τάξης μέσω τηλεδιάσκεψης, το ενδεχόμενο αντικατάστασης της πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλίας με μαθήματα μέσω τηλεδιάσκεψης από το σπίτι τους, τη λειτουργία του σχολείου ως φορέα κοινωνικοποίησης και κατά πόσο η συμμετοχή τους στις τηλεδιασκέψεις επηρέασε τις απόψεις τους.

2. Το ερευνητικό ερώτημα

Το ερευνητικό ερώτημα το οποίο προκύπτει είναι:

Ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις αρχικές και τελικές εκθέσεις τους, σχετικά με τη συμμετοχή τους το σχολικό έτος 2007-2008 στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας»; Υπάρχει σύγκριση των δύο απόψεων;

3. Μεθοδολογία

3.1. Χρονική περίοδος διενέργειας της έρευνας

Το πρόγραμμα Οδυσσέας πραγματοποιήθηκε από τον Ιανουάριο μέχρι τον Μάιο του 2012 και παράλληλα διενεργήθηκε η έρευνα.

3.2. Είδος έρευνας

Πρόκειται για μια εφαρμοσμένη έρευνα η οποία είναι συγχρονική, επιτόπια και χαρακτηρίζεται ποιοτική, και συγκεκριμένα έχει ερμηνευτική κατεύθυνση, δηλαδή μας ενδιαφέρει, απαντώντας στο ερευνητικό μας ερώτημα, να κατανοήσουμε, να ερμηνεύσουμε τα θέματα που σχετίζονται με τη χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης στο δημοτικό σχολείο.

3.3. Μέσα συλλογής δεδομένων

Για τη διερεύνηση των άνω ερευνητικών ερωτημάτων χρησιμοποιήθηκαν ως έντυπα συλλογής δεδομένων οι εκθέσεις των παιδιών με θέμα: «Οι εντυπώσεις μου από τη συμμετοχή μου στις τηλεδιασκέψεις στο πρόγραμμα Οδυσσέας». Οι μαθητές συμμετέχοντας στο πρόγραμμα το σχολικό έτος 2012 έγραψαν αρχικά εκθέσεις για τις προσδοκίες τους σχετικά με τη συμμετοχή τους σ' αυτό το πρόγραμμα. Επίσης με τη λήξη του προγράμματος «Οδυσσέας» και αφού οι μαθητές είχαν πάρει μέρος σε τέσσερις τηλεδιασκέψεις, έγραψαν τελικές εκθέσεις με τις εντυπώσεις τους από το συγκεκριμένο πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων για το σχολικό έτος 2012. Κάθε έκθεση αντιστοιχεί σε ένα υποκείμενο (παιδί). Το σύνολο των υποκειμένων αυτών, δηλαδή των μαθητών, των οποίων μελετήσαμε τις εκθέσεις, αποτέλεσε το δείγμα της έρευνας μας.

Μέσα από την διερεύνηση των παραπάνω εκθέσεων των μαθητών, επιχειρήσαμε να απαντήσουμε στο ερευνητικό μας ερώτημα. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με χρήση του πακέτου λογισμικού προγράμματος Atlas.Ti, με το οποίο έγινε η ομαδοποίηση των ποιοτικών απαντήσεων γραπτών εκθέσεων σε κατηγορίες.

3.4. Το δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας είναι οι 25 μαθητές από το Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας Θεσσαλονίκης και οι 15 μαθητές από το Δημοτικό Σχολείο Άδελφης Ρεθύμνου.

Ωστόσο, πρέπει να προσθέσουμε ότι οι εκθέσεις οι οποίες αναλύθηκαν και αποτέλεσαν ουσιαστικά το δείγμα της έρευνας, ήταν λιγότερες από όσους ήταν οι μαθητές που πήραν μέρος στο πρόγραμμα) και αυτό γιατί κάποιοι μαθητές για λόγους, που δεν γνωρίζουμε, είτε δεν έγραψαν αρχική έκθεση, είτε δεν έγραψαν έκθεση τελική. Επίσης, οι περισσότεροι μαθητές δεν είχαν γράψει όνομα στην έκθεσή τους και για κάποιους από αυτούς δε μπορούσαμε από τα συμφραζόμενα, να κατανοήσουμε το φύλο τους και αναφέρονται ως ουδέτερα. Το ότι δεν ξέρουμε το φύλο κάποιων μαθητών, δεν αποτελεί πρόβλημα για την έρευνά μας, γιατί εμείς αναλύουμε τις απόψεις των μαθητών και δεν γίνεται κάποια συσχέτιση με το φύλο τους, ούτε επίσης συσχέτιση των αρχικών με τελικών απόψεών τους.

3.5. Κωδικοποίηση των δεδομένων

Η κωδικοποίηση και επεξεργασία των εκθέσεων των συμμετεχόντων μαθητών, έγινε με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου. Εμείς στην ερευνά μας χρησιμοποιήσαμε εξερεύνησης- ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Ως μονάδα ανάλυσης θεωρήσαμε την πρόταση και ως μονάδα μέτρησης, λήφθηκε υπόψη το καινούριο, η αξία που παρουσιάζει η κάθε φράση ανάλυσης ως προς το σκοπό της έρευνας, ανεξαρτήτως της συχνότητας εμφάνισης κάθε στοιχείου, ακόμη και τα στοιχεία που εμφανίζονται σπανιότατα μπορεί να έχουν μεγάλη αξία (Τζένη, 2005).

Για την ανάλυση του περιεχομένου των κειμένων χρησιμοποιήθηκε ειδικό λογισμικό (Atlas-it 6.1). Στο ειδικό λογισμικό το Atlas-ti 6.1. οι αρχικές εκθέσεις των μαθητών αποτέλεσαν ένα ξεχωριστό αρχείο ανάλυσης για το Atlas-ti 6.1. και οι τελικές τους εκθέσεις αντίστοιχα άλλο ένα αρχείο. Όλες οι εκθέσεις μορφοποιήθηκαν και αποθηκεύτηκαν σε μορφοποίηση εμπλουτισμένου κειμένου rtf (reach text format) και με αυτή τη μορφή καταχωρήθηκαν στο λογισμικό.

Στη συνέχεια ακολούθησε η κωδικοποίηση των απόψεων, αποδίδοντας έναν άξονα και ένα βασικό αντικείμενο αυτού του άξονα, αντίστοιχα με μορφή ηλεκτρονικών πλαγιότιτλων σε κάθε πρόταση της κάθε έκθεσης. Ο κάθε άξονας στην ουσία αποτελεί έναν κωδικό και το κάθε βασικό αντικείμενο των αξόνων αποτελεί από ένα κωδικό. Στην έρευνα μας χρησιμοποιήσαμε κατηγοριοποίηση απόψεων των μαθητών με βάση τους άξονες και τα βασικά αντικείμενα της αξιολόγησης του προγράμματος Οδυσσέας, που προέκυψαν στην έρευνα αξιολόγησης του προγράμματος που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίων προς τους μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

Το λογισμικό δίνει τη δυνατότητα ταξινόμησης των αξόνων και των βασικών αντικειμένων τους, αλλά και καταμέτρησης της συχνότητας εμφάνισης του κάθε άξονα και κάθε βασικού του αντικειμένου στο σύνολο των απόψεων που διερευνούνται (Gregorio, 2009). Το εξαγόμενο αποτέλεσμα δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να «πατάει» με το ποντίκι του υπολογιστή πάνω στο κάθε κωδικό και να παίρνει ως αποτέλεσμα το σύνολο των απόψεων που έχουν γίνει για τον συγκεκριμένο κωδικό. Με τον τρόπο αυτό έγινε η κωδικοποίηση, η ταξινόμηση, η καταμέτρηση και η καταγραφή των αποτελεσμάτων της ανάλυσης περιεχομένου των σχολίων του κάθε άξονα και του κάθε βασικού αντικειμένου του άξονα.

Για να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και αποτελεσματικότητα του συστήματος κατηγοριοποίησης των αξόνων και των βασικών αντικειμένων τους, λήφθηκαν υπόψη οι αρχές : α) της εξαντλητικότητας: όλες οι ενότητες ανάλυσης μπορούν να υπαχθούν στις συγκεκριμένες κατηγορίες που καθορίστηκαν β) της καταλληλότητας: όλες οι κατηγορίες ταιριάζουν στο σκοπό της έρευνας και στο περιεχόμενο που αναλύεται γ) του αμοιβαίου αποκλεισμού: μια ενότητα ανάλυσης δεν μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ταυτόχρονα σε δύο κατηγορίες (Βάμβουκας, 1998).

Βέβαια, αφού μονάδα ανάλυσης μας είναι η πρόταση, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η πρόταση μπορεί να περιέχει κάποιες φορές και δεύτερο νόημα και να δημιουργείται σύγχυση στην κατηγοριοποίηση. Με αυτόν τον τρόπο κάποιες φράσεις-απόψεις πιθανόν να δίνουν την εντύπωση ότι μερικές απόψεις μπορεί να ταιριάζουν σε πάνω από μία κατηγορίες αλλά, εμείς μέσα από την ανάλυση μας και τις επεξηγήσεις μας,

προσπαθήσαμε να περιορίσουμε αυτό το πρόβλημα Το σύνολο των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας, έχει μάλλον χαρακτήρα ενδείξεων παρά γενικεύσιμων αποτελεσμάτων.

4. Παρουσίαση –συζήτηση αποτελεσμάτων έρευνας

Πρώτα, θα παρουσιάσουμε τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» και στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με αυτήν τους τη συμμετοχή.

Να επισημάνουμε ότι στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων έχουμε τοποθετήσει σε κάθε γραπτό-έκθεση έναν κωδικό (Π/Ρ για Πυλαία, Α για Άδελε). Οπότε σε κάθε άποψη που θα γράφουμε, θα αναφέρουμε από κάτω τον κωδικό του γραπτού από το οποίο προέρχεται.

Στην έρευνα, όπως αναφέραμε στη μεθοδολογία της έρευνας μας, χρησιμοποιήσαμε κατηγοριοποίηση απόψεων των μαθητών με βάση τους άξονες και τα βασικά αντικείμενα της αξιολόγησης του προγράμματος Οδυσσέας, που προέκυψαν στην έρευνα αξιολόγησης του προγράμματος που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίων προς τους μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

Τα βασικά αντικείμενα ανά άξονα σύμφωνα με την αξιολόγηση του προγράμματος «Οδυσσέας» είναι τα εξής:

1ος άξονας: Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης)			
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ	1	Επικοινωνία με τον δάσκαλο μέσω Τ/Δ	DASKALOS_EPIKOINONIA
	2	Συνεργασία με τον δάσκαλο μέσω Τ/Δ	DASKALOS_SYNERGASIA
	3	Παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ	DASKALOS_PARAKOLOUTHISI
	4	Απόψεις/δηλώσεις για τον δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης	DASKALOS_DISTANCE
	5	Απόψεις/δηλώσεις για τον δάσκαλο της τοπικής τάξης	DASKALOS_LOCAL
2ος άξονας: Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένης Τάξης)			
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ	6	Επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ	STUDENTS_EPIKOINONIA
	7	Συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ	STUDENTS_SYNERGASIA
	8	Απόψεις/δηλώσεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης	STUDENTS_APOPSEIS_DISTANCE
	9	Απόψεις/δηλώσεις για τους συμμαθητές της τοπικής τάξης	STUDENTS_APOPSEIS_LOCAL
3ος άξονας : Πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ			
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ: F2F VS Τ/Δ	10	Απόψεις για τον νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ	LESSON_NEW
	11	Απόψεις για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας	LESSON_OLD
	12	Απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από τον νέο	LESSON_CHANGE

4ος άξονας: Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης			
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	13	Σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ	SOC_SXESEIS_LOCAL
	14	Σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ	SOC_SXESEIS_DISTANCE
	15	Νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ	SOC_MEETINGS
	16	Απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ	SOC_FRIENDS
5ος άξονας: Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ			
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	17	Η χρήση του υπολογιστή στην Τ/Δ	TECH_USE_PC
	18	Η χρήση της κάμερας στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ	TECH_USE_CAM
	19	Η επίδραση του ήχου τη Τ/Δ στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας	TECH_USE_SOUND
6ος άξονας Τα μαθησιακά αποτελέσματα από την χρήση της Τ/Δ			
ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	20	Τα διδακτικά αντικείμενα που διαπραγματεύονται οι μαθητές μέσω Τ/Δ	KNOW_EDU_SUB
	21	Η αποτελεσματικότητα της Τ/Δ (Δηλωτική γνώση)	KNOW_EFFECT
	22	Απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης ΤΠΕ	KNOW_ICT
	23	Απόκτηση δημιουργικών δεξιοτήτων	KNOW_CREAT
7ος Άξονας: Κίνητρα για την ενασχόληση με την Τ/Δ			
ΚΙΝΗΤΡΑ	24	Γιατί θέλουν οι μαθητές να ασχοληθούν με την Τ/Δ	MOTIVATION
8ος άξονας: Διάφορα			
ΔΙΑΦΟΡΑ	25	Θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την τηλεδιάσκεψη	OTHERS

4.1. Αρχικές απόψεις μαθητών

1ος άξονας Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής-απομακρυσμένης τάξης):

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους δασκάλους της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 1ου άξονα-Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης), είναι τα εξής:

4.1.1.1. Επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της τάξης τους μέσω τηλεδιασκέψεων. Οι μαθητές δεν αναφέρουν τίποτα για την επικοινωνία με το δάσκαλό τους γιατί θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γι' αυτό και δεν χρειάζεται να αναφέρουν κάποιο σχόλιο (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b, όπως αναφ. Γκίζα, 2012).

4.1.1.2. Συνεργασία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις επίσης δεν αναφέρουν καμία άποψη για τη συνεργασία τους με το δάσκαλο της τάξης τους μέσω τηλεδιασκέψεων, προφανώς για τον ίδιο λόγο που παραπάνω αναφέρεται.

4.1.1.3. Παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών για την παρακολούθηση μαθήματος μέσω τηλεδιασκέψεων επικεντρώνονται στο τι μαθαίνουν (εννοείται με τη βοήθεια και την καθοδήγηση των δασκάλων τους) από τις τηλεδιασκέψεις και γενικά στο πρόγραμμα «Οδυσσέας». Οι αρχικές απόψεις των μαθητών γύρω από τη συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων φαίνονται να είναι πολύ θετικές. Οι μαθητές όπως φαίνεται στις αρχικές τους εκθέσεις τους έχουν θετικές προσδοκίες για τις τηλεδιασκέψεις τόσο για το τι θα μάθουν σ' αυτές και για τις δραστηριότητες που θα κάνουν, όσο και γενικότερα για το πώς θα περάσουν στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιασκέψεων «Οδυσσέας».

Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που αναφέρονται στην παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ, επικεντρώνονται στο πως νιώθουν και τι πιστεύουν γενικότερα για τις δραστηριότητες και τα θέματα των τηλεδιασκέψεων. Παραθέτουμε αυτούσιες αυτές τους τις απόψεις:

Προσδοκώ να γνωρίσω την πόλη και το πώς ζουν, (Α3)

Μετά να δούμε εικόνες από τη Θεσσαλονίκη (Α2)

να μάθουμε για τη Θεσσαλονίκη για την ανακύκλωση (Α4)

Από την τηλεδιάσκεψη προσδοκώ να δω πώς είναι το σχολείο τους στη Θεσσαλονίκη (Α5)

προσδοκώ να δω την τάξη τους και τις άλλες αίθουσες που κάνουν άλλες δραστηριότητες.(Α5)

Προσδοκώ να δω τα αξιοθέατά τους, τις παραλίες τους και πώς ζουν. (Α5)

θα μάθω για τη Θεσσαλονίκη πολλά πράγματα (Α7)

Από το ίντερνετ θα δείξουμε το σχολείο μας, την πόλη μας και αυτοί τα αντίστοιχα (Π3)

Περιμένω να δω την πόλη της Κρήτης που ζουν τα παιδιά, να δω φωτογραφίες από το σχολείο της Κρήτης. (Π5)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να γνωρίσω άλλα παιδιά από ένα άλλο σχολείο που βρίσκεται στην Κρήτη να δω πώς είναι εκεί η Κρήτη θ' ακουσουμε πώς μιλάνε οι Κρητικοί. (Π8)

Θα ήθελα ακόμα να δω την πόλη τους και το σχολείο τους (Π9)

θα μάθω πώς ζούνε και τι κάνουν καθημερινά, θα δω την πόλη τους μέσω ίντερνετ (Π10)

Επίσης περιμένω να δω έχουν δουλέψει και εκείνα τα παιδιά να δω την ιστορία του τόπου τους, την ιστορία του σχολείου τους και γενικά να δω τις ιδέες τους (Π14)

Φυσικά και η τάξη μου αντίστοιχα θα παρουσιάσει την εργασία για την ιστορία του τόπου κλπ (Π14)

Θα παρουσιάσουμε την πόλη μας, το μέρος που ζούμε, λίγα λόγια για το σχολείο μας και για την τάξη μας. (Π15)

Θα δείξουμε τα αξιοθέατα της Θεσσαλονίκης και θα τους πούμε μερικά παραδείγματα για την πυλαία. (Π15)

Θα ακούσουμε και εμείς με ενδιαφέρον αυτά που έχουν να μας πουν. (Π15)

Περιμένω να μάθω πως ζουν στην Κρήτη πως ζω εγώ στη Θεσσαλονίκη. περιμένω να μας δείξουν αξιοθέατα που έχουν στην Κρήτη. (Π20)

Θα παρουσιάσουμε την πόλη μας (Π21)

Φαντάζομαι ότι θα μιλήσουμε για τις πόλεις και τις περιοχές που μένουμε, για τα σχολεία μας και για το περιβάλλον. Θέλω να δω πώς ζουν αυτοί οι άνθρωποι και να μας πουν πώς περνάνε τον ελεύθερό τους χρόνο και πώς ζουν σε νησί. (Π23)

Ελπίζω να μου αρέσει γιατί θα δούμε και άλλα πράγματα και θα μιλήσουμε κι εμείς για τη Θεσσαλονίκη και για τη Πυλαία. (Π24)

Όταν θα είχαμε επικοινωνία με το σχολείο ΑΔΕΛΕ Ρεθύμνου θα ξεκινήσουν οι εντυπώσεις και η παρουσίαση του τόπου μας. (Π26)

Θα ξεκινήσουμε να παρουσιάζουμε την όμορφη Θεσσαλονίκη , μετά την Πυλαία, και τέλος την τάξη μας. (Π26)

Μετά θα αρχίσουν οι ερωτήσεις. Είμαι πολύ περίεργη να δω την Κρήτη και τον τόπο τους (Π26)

4.1.1.4. Απόψεις/Δηλώσεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης

Οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης μέσω τηλεδιασκέψεων, εκτός από έναν μαθητή από το Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας που αναφέρει:

Θα μιλήσω με δασκάλους θα δω ανθρώπους και θα μιλήσουμε μαζί (Π10)

4.1.1.5. Απόψεις/Δηλώσεις για το δάσκαλο της τοπικής τάξης

Επίσης οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν γενικά απόψεις για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της τοπικής τάξης μέσω τηλεδιασκέψεων, πιθανόν για το λόγο που αναφέραμε παραπάνω. Ένας μονάχα μαθητής από το Δημοτικό Σχολείο Άδελε δηλώνει:

Εγώ περιμένω από τους δασκάλους να μην είναι εκνευρισμένοι, να φωνάζουν και να μη μας βάλουν να πούμε ό,τι θα ήθελαν να πουν εκείνοι στη δικιά μας θέση και να μας πιέζουν. (Α4)

2^{ος} άξονας Σχέσεις με τους συμμαθητές (τοπικής – απομακρυσμένης τάξης):

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους συμμαθητές της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 2ου άξονα-Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης) είναι τα εξής:

4.1.2.1. Επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Αναλύοντας τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τη επικοινωνία τους με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις, από το Δημοτικό Σχολείο Άδελε δεν έγινε καμία αναφορά, ενώ από το Δημοτικό σχολείο Πυλαίας τα παιδιά φαίνεται να περιμένουν, να περάσουν ωραία και να βγει κάτι ‘καλό’ μέσα από αυτήν τους την επικοινωνία μέσω Τ/Δ, θα συνομιλήσουν, θα ανταλλάξουν απόψεις κλπ. Αυτή είναι μια διαπίστωση που προκύπτει από τις αντίστοιχες απόψεις των μαθητών:

θα ανταλλάξουμε ιδέες και απόψεις. (Π2)

Εγώ και η τάξη μου θα επισκεφτούμε το ιδιωτικό σχολείο Ανατολίας για να επικοινωνήσουμε με το Δημοτικό Σχολείο Άδελε του Ρεθύμνου Κρήτης. (Π11)

θα συνομιλούμε με τα παιδιά ενός σχολείου από το Ρέθυμνο Κρήτης. (Π15)

μας ενημέρωσε ότι θα συνομιλήσουμε με ένα σχολείο στο Ρέθυμνο. (Π17)

να συζητήσουμε μαζί για τον τόπο που μένουν και για το θέμα με τα σκουπίδια, Θα είναι πολύ ενδιαφέρον αυτά που θα πούμε εκεί (Π18)

Επίσης, πιστεύω πως θα ανταλλάξω απόψεις, να μιλήσω επιτέλους με τα παιδιά από την Κρήτη (Π19)

Περιμένω να συζητήσουμε όλοι μαζί και να ανταλλάξουμε απόψεις (Π20)

κυρίως θα μιλήσω με παιδιά της ηλικίας μου για ένα θέμα το οποίο αφορά όλους (Π22)

Περιμένω να γνωρίσω καινούργια παιδιά από άλλα σχολεία, με τα οποία θα συνεννοούμαστε μέσω ίντερνετ. (Π3)

Είμαι πολύ χαρούμενη επειδή εγώ και η τάξη μου θα μιλήσουμε με παιδιά από την Κρήτη και θα ανταλλάξουμε απόψεις (Π6)

θα συζητήσουμε και θα ανταλλάξουμε απόψεις με τα παιδιά της Κρήτης. (Π21)

4.1.2.2. Συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Παρατηρώντας και μελετώντας τις αρχικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές τους, έχουμε να επισημάνουμε ότι οι μαθητές από το Δημοτικό Σχολείο Άδελε δεν έχουν κάνει αναφορά, ενώ από το Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας φαίνεται να τονίζουν πολύ θετικά τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές. Όπως θα δούμε από τις απόψεις των μαθητών, περιμένουν να έχουν με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις ομαδικότητα, καλή συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών :

προβληματιστώ μαζί τους και με τους συμμαθητές μου για το πώς και τι θα παρουσιάσουμε στην τηλεδιάσκεψη (Π1)

Η τηλεδιάσκεψη θα είναι μια συνεργατική εμπειρία (Π21)

θα έχουμε τη δυνατότητα να συνεργαστούμε όλοι για κάτι το οποίο δεν έχουμε ιδέα. (Π6)

4.1.2.3. Απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης

Οι γενικές αρχικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης δεν είναι εμφανείς παρά μία άποψη φαίνεται να προσδοκά τη συμπάθεια για τα παιδιά της άλλης τάξης.

Θα ήθελα να είναι συμπαθητικά τα παιδιά της Θεσσαλονίκης (Α4)

4.1.2.4. Απόψεις για τους συμμαθητές της τοπικής τάξης

Οι γενικές αρχικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της τοπικής τάξης είναι οι εξής:

Εγώ περιμένω να είμαστε οργανωμένοι και ήσυχοι (Α8)

περιμένω τότε να είναι ωραίες οι παρουσιάσεις μας και να κάνουμε μια τέλεια τηλεδιάσκεψη (Α8)

3^{ος} άξονας Πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ

Αφού αναλύσαμε τις αρχικές απόψεις των μαθητών για την πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS διδασκαλία μέσω Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές τους στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα 3^{ου} άξονα-του πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS διδασκαλία μέσω Τ/Δ από το σπίτι είναι τα εξής:

4.1.3.1. Απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ ήταν πάρα πολλές, γι' αυτό και δεν μπορούμε να τις παραθέσουμε όλες. Ωστόσο, θα παρουσιάσουμε κάποιες απ αυτές, ομαδοποιώντας τις απόψεις ανάλογα το νόημά τους. Ιδιαίτερα από το Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας οι αναφορές ήταν πολύ περισσότερες.

Μια πρώτη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, αναφέρεται στα συναισθήματα που έχουν οι μαθητές για την έναρξη των Τ/Δ, λόγω πρώτης τους επαφής ή επειδή ήξεραν περίπου τη διαδικασία επικοινωνίας μέσω υπολογιστή (βιντεοκλήσεις Skype). Τα συναισθήματα αυτά χαρακτηρίζονται από χαρά και ανυπομονησία.

Αυτά θα μου είναι μια εμπειρία αξέχαστη. (A3)

Περιμένω να φύγουμε όλοι με χαμόγελα. (Π2)

Η τηλεδιάσκεψη είναι κάτι που μου αρέσει πολύ και θα χαρώ πολύ να την κάνω (Π10)

Είμαι πολύ χαρούμενος και περιμένω ανυπόμονα εκείνη τη μέρα (Π12)

Για μένα το να γνωρίσω καινούρια παιδιά μέσω της τηλεδιάσκεψης είναι μια πρωτόγνωρη εμπειρία και θέλω πολύ να την δοκιμάσω, γι' αυτό περιμένω και αγωνιωδώς την ημέρα της τηλεδιάσκεψης (Π14)

Νιώθω μεγάλη ευχαρίστηση που η τάξη μου επιλέχθηκε για να κάνει την τηλεδιάσκεψη και που μέσα είμαι σε αυτήν (Π14)

Η τηλεδιάσκεψη είναι μια πρωτόγνωρη εμπειρία για μένα. Θα περάσουμε πολύ ωραία (Π15)

Αν και έχω ξαναεπικοινωνήσει μέσω του υπολογιστή αυτή θα είναι η πρώτη φορά που θα επικοινωνήσω με παιδιά της ηλικίας μου που δεν τα γνωρίζω. (Π15)

Περιμένω αυτή η τηλεδιάσκεψη να μου μείνει αξέχαστη και πιστεύω έτσι θα γίνει (Π17)

Στην αρχή χάρηκα, γιατί έτυχε να είχα πραγματοποιήσει μια βίντεο κλήση (δηλαδή ο ένας βλέπει τον άλλο μέσω υπολογιστή.) με κάποιους φίλους μου αρκετές φορές. (Π17)

Περιμένω με ανυπομονησία να δω τι θα γίνει στην τηλεδιάσκεψη (Π19)

Η τηλεδιάσκεψη θα είναι μια πολύ ωραία εμπειρία για εμένα και τους συμμαθητές μου. (Π20)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να φύγω με χαρά και με ένα όμορφο χαμόγελο (Π20)

θα διασκεδάσουμε πολύ (Π21)

Θα μου άρεσε πάρα πολύ και θα ήμουν χαρούμενη αν ήταν περισσότερες οι τηλεδιασκέψεις (Π22)

Ήμουν κατενθουσιασμένη όταν άκουσα τη δασκάλα της πληροφορικής να μας λέει ότι είμαστε η τάξη που επιλέχθηκε για την τηλεδιάσκεψη. (Π25)

Όταν έμαθα πως θα συμμετέχουμε σε μια τηλεδιάσκεψη πέταξα από τη χαρά μου. (Π26)

Δύο μαθητές αναφέρθηκαν στο συναίσθημα του άγχους από τη διαδικασία να περάσω ωραία και πάνω από όλα να μην πιεστώ για κανένα λόγο. (A4)

Είμαι χαρούμενος αλλά και λίγο αγχωμένος για την τηλεδιάσκεψη. (Π5)

Στη συνέχεια, στη δεύτερη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, έχουμε τις απόψεις των μαθητών για το τι περιμένουν, τι προσδοκούν οι μαθητές από της τηλεδιάσκεψης. Στο σύνολό τους, οι απόψεις αυτές είναι πολύ θετικές, αφού και δείχνουν ότι οι μαθητές περιμένουν να μάθουν πολλά

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να μιλήσω, να κάνω νέους φίλους και να δω κάτι πρόσωπα που ξέρω. (Α1)

Θα είναι πρώτη μου φορά που θα συμμετέχω σε τηλεδιάσκεψη και πιστεύω ότι θα είναι ωραία. (Α10)

Πιστεύω ότι οι τηλεδιάσκεψες θα είναι επικοινωνητικές και ενδιαφέρουσες. (Α14)

Από την τηλεδιάσκεψη προσδοκώ να έχει μια μεγάλη οθόνη που να βλέπουμε τα άλλα παιδιά από τη Θεσσαλονίκη και να μιλάμε.(Α2)

Η ιδέα του να μιλήσουμε μέσω σύνδεση από το ίντερνετ μου αρέσει πάρα πολύ γιατί έχω ξαναμιλήσει με αυτόν τον τρόπο (Π9)

Έχω ξαναμιλήσει μέσω σκaiπ με κάποια συγγενικά μου πρόσωπα, οπότε μπορώ να πω πως ξέρω λίγο τη διαδικασία. (Π14)

4.1.3.2. Απόψεις για το συμβατικό τρόπο διδασκαλίας

Οι μαθητές σε κανένα σημείο των αρχικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, ίσως γιατί επικεντρώνονται στην καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο γι'αυτά, τα ενθουσιάζει και εστιάζουν σε αυτό.

4.1.3.3. Απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο

Οι μαθητές σε κανένα σημείο των αρχικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για την αντικατάσταση του παραδοσιακού τρόπο διδασκαλίας από την καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, μάλλον επειδή η καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο για τους μαθητές συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας .

4^{ος} άξονας Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με το σχολείο ως φορέα κοινωνικοποίησης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 4ου άξονα-Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης είναι τα εξής:

4.1.4.1. Σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, δεν φαίνονται ξεκάθαρα μέσα από τις αρχικές εκθέσεις τους. Ωστόσο, έχουμε παρακάτω απόψεις, οι οποίες δεν μπορούν να γενικευτούν, αλλά δείχνουν θετικές προσδοκίες :

Εγώ περιμένω να είμαστε οργανωμένοι και ήσυχοι (A8)

Να περάσουμε πολύ ωραία και να χωράμε μέσα στην αίθουσα.(A8)

περιμένω τότε να είναι ωραίες οι παρουσιάσεις μας και να κάνουμε μια τέλεια τηλεδιάσκεψη (A8)

4.1.4.2. Σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές και οι μαθητές των δυο σχολείων δείχνουν θετική προσδοκία για μεταξύ τους συμπάθεια, συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων.

Θα ήθελα να είναι συμπαθητικά τα παιδιά της Θεσσαλονίκης (A4)

θα συζητήσουμε και θα ανταλλάξουμε απόψεις με τα παιδιά της Κρήτης. (Π21)

4.1.4.3. Νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές, σχετικά με τις νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ, στις αρχικές εκθέσεις τους φαίνεται να επιθυμούν τις νέες γνωριμίες με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης, όπως παρατηρούμε στις παρακάτω απόψεις τους :

το πιο σημαντικό να γνωρίσω τα άλλα παιδιά. (A5)

Μακάρι να συναντηθούμε από κοντά. (A5)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να γνωρίσω τα παιδιά από το Ρέθυμνο και να με γνωρίσουν. (Π2)

Θα γνωρίσουμε τους τόπους μας (Π2)

Στην τηλεδιάσκεψη που θα πάμε θα γνωρίσουμε νέα παιδιά από διαφορετική περιοχή, θα μάθουμε πολλά για αυτά τα παιδιά. (Π4)

Εγώ περιμένω να γνωρίσω καινούρια παιδιά από ένα άλλο μέρος της Ελλάδος και συγκεκριμένα της Κρήτης. (Π5)

Εγώ από την τηλεδιάσκεψη θα γνωρίσω καινούργια παιδιά (Π10)

Θα χαρώ πολύ να γνωρίσω καινούριους ανθρώπους. (Π10)

Χαίρομαι πολύ που θα γνωρίσω καινούριους ανθρώπους. (Π10)

Θα μιλήσουμε μαζί τους και θα συστηθούμε μεταξύ μας (Π11)

Περιμένω να γνωρίσω και να αποκτήσω ερεθίσματα από παιδιά από ένα άλλο μέρος της Ελλάδας (Π13)

Θα κάνω καινούριες γνωριμίες (Π13)

Αυτό που περιμένω από την τηλεδιάσκεψη είναι τα παιδιά από το Ρέθυμο και να κάνω γνωριμίες μαζί τους (Π18)

Αυτό που περιμένω από την τηλεδιάσκεψη είναι να γνωρίσω καινούρια άτομα (Π19)

να γνωρίσω το νησί, το οποίο δεν έχω επισκεφτεί και μάθω για το σχολείο των παιδιών που θα μιλήσω. (Π19)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να γνωρίσω και να με γνωρίσουν τα παιδιά της Κρήτης. (Π20)

μέσα από αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα κάνουμε γνωριμίες (Π21)

Πιστεύω πως θα γνωρίσω πολλούς φίλους από ένα διαφορετικό μέρος της Ελλάδος, την Κρήτη (Π22)

Εγώ θεωρώ την τηλεδιάσκεψη σαν μια πολύ καλή εμπειρία για να γνωρίσω την Κρήτη (Π23)

Εγώ από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να γνωρίσω καινούρια παιδιά (Π24)

4.1.4.4. Απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ

Όσον αφορά, την απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ, οι μαθητές στις αρχικές εκθέσεις τους δείχνουν να επιθυμούν τη φιλία με τους συμμαθητές τους από το άλλο σχολείο

Προσδοκώ να γνωρίσω καινούριους φίλους αλλά πιο πολύ καινούργια κορίτσια. (Α3)

Ελπίζω να κάνουμε νέους φίλους (Α4)

Περιμένω να γνωρίσω καινούριους φίλους και καλούς. (Α6)

Πιστεύω από αυτήν την τηλεδιάσκεψη θα κάνω φίλους (Α7)

ήθελα αφού θα φεύγαμε να είχαμε κάνει πολλούς φίλους (Α9)

Θέλω να κάνω καινούριους φίλους και πιστεύω ότι θα κάνω. (Α10)

Θα δούμε νέους φίλους. (Α11)

Εγώ φαντάζομαι να γνωρίσω φίλους (Α7)

Περιμένω πως θα γνωρίσω νέους φίλους από κάποιο διαφορετικό μέρος της Ελλάδας, την Κρήτη (Π1)

Νομίζω πως με το σχολείο Άδελε θα κάνω νέες παρέες (Π1)

Στην τηλεδιάσκεψη πιστεύω ότι με το σχολείο ΑΔΕΛΕ στο Ρέθυμνο θα γίνουμε πολύ καλοί φίλοι. (Π17)

να κάνω νέες φίλες (Π23)

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με την τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 5ου άξονα-Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ είναι:

4.1.5.1. Η χρήση του υπολογιστή μέσω Τ/Δ

Από τις λιγοστές αναφορές των μαθητών για τη χρήση του υπολογιστή μέσω Τ/Δ φαίνεται να αναφέρονται περισσότερο με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων(οθόνη-πανί, προτζέκτορας, κλπ) και λιγότερο με τις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων, για τις οποίες χρησιμοποιούν Η/Υ και προγράμματα, λόγω του ότι είναι η πρώτη τους φορά και τους κάνουν περισσότερο εντύπωση τα εξής:

Πιστεύω πως θα έχει πολλούς υπολογιστές. (Α11)

την οθόνη, την περιμένω πολύ μεγάλη. (Α13)

Σκέφτηκα ότι μπορεί βασικά σίγουρα θα μιλήσουμε μέσα από υπολογιστές. (Π17)

Θα μάθουμε με ποιον τρόπο και πώς μπορούμε να συνομιλούμε μέσω υπολογιστές. (Π17)

Έχω ξαναμιλήσει με φίλους μέσω του υπολογιστή αλλά δεν έχω μιλήσει με κανέναν για αυτό το θέμα. (Π22)

Φανταζόμουν μία αίθουσα χωρίς φως γεμάτη υπολογιστές (Π25)

εμείς ήμασταν απέναντι απ' τους υπολογιστές. Επικοινωνούσαμε με το άλλο σχολείο. (Π25)

4.1.5.2. Η χρήση της κάμερας στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ

Οι αναφορές των μαθητών, όσον αφορά στη χρήση της κάμερας στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ είναι οι εξής:

θα έχει μια τεράστια οθόνη που θα βλέπουμε και θα μας βλέπουν τα άλλα παιδιά. (Α3)

έναν υπολογιστή ο οποίος θα συνδέεται με μια κάμερα, ώστε να βλέπομαστε. (Α7)

έχει μια μεγάλη οθόνη που να βλέπουμε τα παιδιά. (Α8)

διαβάζουμε αυτά που έχουμε φτιάξει σε μια κάμερα του υπολογιστή. (Π16)

4.1.5.3. Η επίδραση του ήχου της Τ/Δ στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας

Οι αναφορές των μαθητών, όσον αφορά στην επίδραση του ήχου της Τ/Δ στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας, έγιναν από το Δημοτικό Σχολείο Άδελε και είναι οι εξής:

Αυτό που περιμένω να δω μια μεγάλη τηλεόραση, μία μεγάλη αίθουσα γεμάτη από μικρόφωνο (Α11)

Το μικρόφωνο το περιμένω να είναι μεγάλο και στρογγυλό γκρι μικρόφωνο στη μέση του τραπεζιού. (A13)

Η αίθουσα προσδοκώ να είναι γεμάτη μικρόφωνα (A3)

Στην τηλεδιάσκεψη εγώ περιμένω ότι θα έχει πολλά μικρόφωνα, ώστε να ακουγόμαστε στα άλλα παιδιά από τη Θεσσαλονίκη (A7)

Πιστεύω να έχει μικρόφωνα (A8)

6^{ος} άξονας Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του βου άξονα- Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ είναι τα εξής:

4.1.6.1. Τα διδακτικά αντικείμενα που διαπραγματεύονται οι μαθητές μέσω Τ/Δ

Οι αναφορές των μαθητών, όσον αφορά στα διδακτικά αντικείμενα που διαπραγματεύονται οι μαθητές μέσω Τ/Δ, είναι οι εξής:

Θα μάθω επίσης εκεί πέρα για την ανακύκλωση πώς γίνεται και πώς επεξεργάζονται τα ανακυκλώσιμα υλικά. (A2)

θα μιλάω σε ξένα παιδιά για το θέμα που μας απασχολεί όλους, τη μόλυνση του περιβάλλοντος (Π12)

θα αποκτήσω γνώσεις για το θέμα του θερμοκηπίου (Π13)

Θα προβληματιστούμε για το πρόβλημα του περιβάλλοντος (Π15)

θα βρούμε λύσεις για το θέμα από τα απορρίμματα (Π18)

θα ασχοληθούμε με ενδιαφέροντα θέματα, όπως τα απορρίμματα και τη μόλυνση του περιβάλλοντος και θα προσπαθήσουμε να βρούμε λύσεις. (Π2)

να βρούμε λύσεις όλοι μαζί για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και τα απορρίμματα. (Π20)

θα μιλήσουμε για τα απορρίμματα και για τη μόλυνση του περιβάλλοντος. (Π21)

Θέλω επίσης να συζητήσω με τα παιδιά για ένα θέμα που μας αφορά όλους μας, τη ρύπανση του περιβάλλοντος. (Π5)

να μιλήσουμε για την προστασία του περιβάλλοντος. (Π9)

4.1.6.2. Η αποτελεσματικότητα της Τ/Δ (Δηλωτική γνώση)

Καμία αναφορά δεν έγινε από τους μαθητές, όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της Τ/Δ (δηλωτική γνώση) στις αρχικές εκθέσεις, το οποίο είναι λογικό.

4.1.6.3. Απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης ΤΠΕ

Καμία αναφορά δεν έγινε στις εκθέσεις των μαθητών, όσον αφορά στην απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης ΤΠΕ, διότι μάλλον θεωρούσαν ότι η χρήση ΤΠΕ θα γίνεται από τους δασκάλους.

4.1.6.4. Απόκτηση δημιουργικών δεξιοτήτων

Όσον αφορά στην απόκτηση δημιουργικών δεξιοτήτων ένας μαθητής αναφέρθηκε σε δεξιότητα παρουσίασης:

θα παρουσιάσουμε εργασίες για το περιβάλλον (Π19)

7^{ος} άξονας Κίνητρα για την ενασχόληση με Τ/Δ Γιατί θέλουν οι μαθητές να ασχοληθούν με την Τ/Δ

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τα κίνητρα για την ενασχόληση με Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στο βασικό αντικείμενο αυτού του άξονα :

Πιστεύω ότι θα πάω εκεί για να χάσω μάθημα (Α1)

να μάθω πώς είναι η Θεσσαλονίκη. (Α1)

Θέλω να δω το Λευκό Πύργο και όλα τα άλλα αξιοθέατα. (Α1)

Θα είναι ωραία σαν να είμαστε στον παράδεισο που θα μας βλέπουν κορίτσια. (Α6)

να είχαμε περάσει καλά (Α9)

Εγώ πιστεύω ότι όταν τελειώσει η τηλεδιάσκεψη θα έχω μάθει πολλά πράγματα. (Α10)

Θα μάθω πολλά που δεν ξέρω για τη Θεσσαλονίκη και πολλά που δεν ξέρω για την Κρήτη. (Α10)

Περιμένω να μάθω καινούρια πράγματα (Α12)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω πολλά πράγματα (Α13)

Περιμένω να μάθω πολλά ωραία πράγματα (Α14)

να συζητώ με ενδιαφέροντες ανθρώπους (Α14)

για μένα θα είναι κάτι καινούριο και κάτι πρωτόγνωρο (Π1)

Ανυπομονώ να δω τι θα μας παρουσιάσει το άλλο σχολείο, πώς θα είναι η τάξη τους, το σχολείο τους και ο τόπος τους. (Π1)

Περιμένω επίσης, πώς και πώς για τις άλλες τηλεδιασκέψεις που θα κάνουμε για να αναρωτηθούμε και να προβληματιστούμε και άλλο για τα διάφορα προβλήματα του περιβάλλοντος (Π1)

Αυτό δεν το έχω κάνει ποτέ και για αυτά νομίζω ότι θα είναι πολύ ωραίο διότι θα μιλήσουμε για ενδιαφέρον πράγματα, (πχ για την ανακύκλωση την επαναχρησιμοποίηση και άλλα) (Π7)

Μετά από την τηλεδιάσκεψη πιστεύω πως όλοι μας θα ευαισθητοποιηθούμε με το θέμα προστασία του περιβάλλοντος και θα αρχίσουμε να βοηθάμε και εμείς. (Π9)

Εγώ περιμένω από την τηλεδιάσκεψη πολλά και ωραία πράγματα (Π11)

Νομίζω ότι θα κάνουμε και άλλα πράγματα που θα μας αρέσουν (Π12)

Θα βρούμε λύσεις στα προβλήματα (Π21)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω πολλά και σπουδαία πράγματα. (Π23)

Θα μου άρεσε να κάνω εκεί διάφορα πράγματα όπως να μιλήσω για την πόλη μου (Π24)

Ανυπομονώ να δω και να γνωρίσω και τα παιδιά εκείνου του σχολείου. (Π26)

8ος άξονας Διάφορα Θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την Τ/Δ

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με διάφορα θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στο βασικό αντικείμενο αυτού του άξονα

Θα ήθελα μερικά παιδιά να τους αρέσει το Call of Duty MW3. (A1)

Θα ήθελα να δω πόσες αίθουσες έχει το σχολείο τους και πώς είναι από μέσα. (A2)

Ελπίζω να τους αρέσει η Κρήτη (A5)

Όταν πάω νομίζω ότι θα είμαστε σε μια μεγάλη οδόνη με ωραία κορίτσια. (A6)

Νομίζω ότι θα είναι ωραίες φοιτήτριες να μας βλέπουν και να μας καμαρώνουν. (A6)

Περιμένω να είμαστε σοβαροί όταν μιλάμε και όχι να χασκογελάμε μπροστά στα άλλα παιδιά. (A6)

Η αίθουσα περιμένω α έχει τέσσερα θρανία για να καθόμαστε. (A7)

Η αίθουσα θέλω να είναι ευρύχωρη (A8)

η κάθε ομάδα να έχει το δικό της τραπέζι για να μην είμαστε όρθιοι. (A8)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω ένα όχι πολύ μεγάλο κτήριο ούτε πολύ μικρό. (A9)

Μέσα φαντάζομαι να είναι πολλές καρέκλες για να κάθονται οι επισκέπτες. (A9)

Σε μια μικρή σκηνή να είναι δύο ή τρία μεγάλα θρανία και πολλές καρέκλες. (A9)

να μας έχουν και διαλείμματα. (A9)

Να φάμε ή να παίξουμε και να φωνάξουμε. (A9)

Εγώ πιστεύω ότι τη μέρα της τηλεδιάσκεψης θα κάνει λιακάδα και όταν θα μπορούμε μέσα θα είναι όλα τέλεια (A10)

Θα μπορούμε με τάξη στην αίθουσα και θα κάτσουμε όπως μας πουν. (A10)

Οι φοιτητές που θα μας παρακολουθούν πιστεύω πως θα είναι καλά παιδιά. (A13)

Περιμένω να έχουμε καλό δρόμο. (A13)

Εγώ περιμένω και καλές φοιτήτριες (Α15)

Τα συναισθήματα που έχω τώρα είναι ντροπή γιατί φοβάμαι μην πω κάτι λάθος όταν ρωτήσουν εμένα κάτι. (Π8)

Φαντάζομαι πως θα είμαστε σε έναν μεγάλο χώρο (Π15)

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω ότι θα είμαστε στην αίθουσα υπολογιστών του Ανατολικά ξέρω απ' έξω αυτό το σχολείο (Π16)

φαντάζομαι ότι είμαστε σε μια σειρά, περνάμε τα φυλλάδια (Π16)

Η Κρήτη μπορεί να είναι μεγάλη αλλά δεν παύει ποτέ να είναι νησί. (Π23)

Όσο για τη δουλειά που μας περίμενε δε με ενδιέφερε και τόσο πολύ. (Π25)

4.2. Τελικές απόψεις μαθητών

1^{ος} άξονας Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής-απομακρυσμένης τάξης):

Τις τελικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους δασκάλους της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 1ου άξονα-Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης), είναι τα εξής:

4.2.1.1. Επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις εξακολουθούν να μην αναφέρονται στην επικοινωνία τους με το δάσκαλο και τυχόν βοήθεια- καθοδήγηση των δασκάλων σε όλες τις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων. Οι μαθητές δεν αναφέρουν πολλές απόψεις για την επικοινωνία τους με το δάσκαλό, γιατί όπως αναφέραμε και προηγουμένως, πιθανόν ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γι'αυτό και δεν χρειάζεται να αναφερθούν σ'αυτόν (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

4.2.1.2. Συνεργασία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις επίσης δεν αναφέρουν καμία άποψη για τη συνεργασία τους με το δάσκαλο της τάξης τους μέσω τηλεδιασκέψεων, προφανώς για τον ίδιο λόγο που παραπάνω αναφέρεται.

4.2.1.3. Παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ

Οι τελικές απόψεις των μαθητών για την παρακολούθηση μαθήματος μέσω τηλεδιασκέψεων επικεντρώνονται στο τι έμαθαν (εννοείται με τη βοήθεια και την καθοδήγηση των δασκάλων τους) από τις τηλεδιασκέψεις και γενικά από το πρόγραμμα «Οδυσσέας». Οι τελικές απόψεις των μαθητών γύρω από τη

συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων φαίνονται να είναι πολύ θετικές. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που αναφέρονται στην παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ, επικεντρώνονται στις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για τις δραστηριότητες, τις εντυπώσεις τους από την γνωριμία με τον τόπο των σχολείων τους, το θέμα των Τ/Δ. Παραθέτουμε αυτούσιες αυτές τους τις απόψεις:

Φέτος είχαμε την ευκαιρία να συμμετέχουμε σε 5 τηλεδιασκέψεις. (A5)

Φέτος πήγα πρώτη φορά με το σχολείο μου σε τηλεδιάσκεψη. (A7)

Φέτος είχαμε πάρει εγώ και οι συμμαθητές μου μέρος στην τηλεδιάσκεψη. (A9)

Ήταν πολύ ωραίο γιατί μιλούσαμε με ένα άλλο σχολείο στη Θεσσαλονίκη και μας είπαν την ιστορία του Λευκού Πύργου και εμείς τους μιλήσαμε για την Κρήτη και πιστεύω πως έμαθαν πολλά πράγματα τα άλλα και μείς. (A9)

Πρώτα απ' όλα γνωριστήκαμε, δείξαμε πολλά πράγματα για την Κρήτη και αυτή για τη Θεσσαλονίκη. (A12)

Φέτος πήγαμε στο πανεπιστήμιο Ρεθύμνου για να κάνουμε τηλεδιάσκεψη και να μιλήσουμε με άλλα παιδιά τα οποία ήταν από τη Θεσσαλονίκη. (A13)

Φέτος είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε τέσσερις τηλεδιασκέψεις. (A14)

Η τάξη μου έκανε τηλεδιάσκεψη με το σχολείο της Πυλαίας στη Θεσσαλονίκη. (A14)

Στην πρώτη δείξαμε την Κρήτη και τα αξιοθέατά της και αυτοί για τη Θεσσαλονίκη. (A14)

Η τηλεδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε σε μια αίθουσα στο Ανατόλια στη βιβλιοθήκη. (Π5)

Στην πρώτη μιλήσαμε σχετικά με θέματα της πόλης μας. (Π7)

Στη δεύτερη για μερικά πράγματα και την ιστορία τους. (Π7)

Απ' ό,τι θυμάμαι μπαίναμε σε ένα μικρό χώρο που είχε 4-5 θρανία και ένα προτζέκτορα κολλημένο στο ταβάνι και να χτυπάει μπροστά σε έναν πίνακα. (Π12)

Μου άρεσε πιο πολύ η 4^η τηλεδιάσκεψη γιατί ήταν ο δήμαρχος (Π16)

Πριν από μερικούς μήνες πηγαίναμε στο Ανατόλια για να κάνουμε τηλεδιασκέψεις για να μιλήσουμε με τα παιδιά από την Κρήτη πως μπορούμε να σώσουμε το περιβάλλον. (Π24)

4.2.1.4. Απόψεις/Δηλώσεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης

Οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης μέσω τηλεδιασκέψεων.

4.2.1.5. Απόψεις/Δηλώσεις για το δάσκαλο της τοπικής τάξης

Οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις, όσον αφορά το δάσκαλο της τοπικής τάξης αναφέρουν ευχαριστίες ή δηλώσεις για τη βοήθεια και την καθοδήγησή τους από το δάσκαλο ή την παρέμβαση του δασκάλου για αντιμετώπιση δυσκολιών στη συνεργασία μεταξύ τους: Ακολουθούν αυτούσιες οι αναφορές:

Ευχαριστώ κύριε Λάμπρο επίσης την κυρία μου και όσους μας βοήθησαν για την τηλεδιάσκεψη. (A1)

Μετά ο κύριος έκανε καινούριες ομάδες. (Π2)

Τι είναι αυτό; Ρώτησε η Παρασκευή. Ο δάσκαλος τότε μας εξήγησε. (Π25)

Καθώς μας εξηγούσε ένα τεράστιο χαμόγελο είχε καρφωθεί στα στόματα όλων των συμμαθητών μου. (Π25)

2^{ος} άξονας Σχέσεις με τους συμμαθητές (τοπικής – απομακρυσμένης τάξης):

Τις τελικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους συμμαθητές της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 2ου άξονα-Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης) είναι:

4.2.2.1. Επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Αναλύοντας τις τελικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη επικοινωνία τους με τους συμμαθητές τους, στις τηλεδιασκέψεις φαίνεται να έχουν θετικές εντυπώσεις μέσα από αυτήν την επικοινωνία. Αυτή είναι μια διαπίστωση που προκύπτει από τις αντίστοιχες απόψεις των μαθητών:

μιλήσαμε για πολλά πράγματα (A4)

συζητήσεις που κάναμε, (Π11)

Τα πράγματα που με εντυπωσίασαν ήταν που μιλήσαμε με το άλλο σχολείο. (Π12)

είχαμε πιο πολλές ευκαιρίες για να συζητήσουμε για διάφορα θέματα, όπως η προστασία του πλανήτη μας. (Π16)

4.2.2.2. Συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Παρατηρώντας και μελετώντας τις τελικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη συνεργασία τους με του συμμαθητές τους, έχουμε να επισημάνουμε ότι οι μαθητές φαίνεται να τονίζουν πολύ θετικά τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές. Όπως, θα δούμε στις παρακάτω απόψεις των μαθητών, είχαν με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις ομαδικότητα, καλή συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών, εκτός από τις δύο πρώτες αναφορές:

συνεργαστήκαμε με τα παιδιά της τάξης αλλά και με τα άλλα παιδιά (A10)

Αυτό που μου άρεσε πιο πολύ είναι ότι συνεργαζόμασταν με άλλο σχολείο (Π2)

Μου άρεσε η συνεργασία που κάναμε (Π11)

συνεργαστήκαμε όλη η τάξη σαν ομάδα. (Π5)

Οι εντυπώσεις που είχα είναι οι ασκήσεις και οι ομιλίες που κάναμε μεταξύ τους για διάφορα θέματα (Π18)

Επίσης είχαμε χωριστεί σε ομάδες και η κάθε μία έφτιαχνε κάτι (Π18)

Συνεργαστήκαμε και μάθαμε πάρα πολλά άλλα πράγματα που δεν ξέραμε. (Π19)

Εξαίρεση αποτελεί η άποψη μαθητών, οι οποίοι φαίνεται ότι ανήκαν στην ίδια ομάδα:

Χωριστήκαμε σε ομάδες και επειδή κάποιοι δεν έκαναν τίποτα μαλώναμε συνεχώς. (Π2)

δεν υπήρχε πνεύμα ομαδικότητας και κάποια παιδιά έκαναν μόνα τους όλη τη δουλειά. Για αυτόν τον λόγο η ομάδα μου τσακώθηκε άσχημα. (Π9)

Κατόπιν όμως παρέμβασης του δασκάλου της τάξης μαθητής αναφέρει οτι...

Πηγαίναμε πολύ καλά με τις καινούριες ομάδες (Π2)

Αυτή η παρέμβαση ενισχύει την άποψη ότι η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών και των πληροφοριών δεν έχει σαν στόχο να αντικαταστήσει το ρόλο του δασκάλου (Αναστασιάδης,2000).

4.2.2.3. Απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης

Σχετικά με τις τελικές γενικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να είναι θετικές μετά το τέλος των τηλεδιασκέψεων με εξαίρεση μία αναφορά που αφορά τις εργασίες των παιδιών της απομακρυσμένης τάξης

Πολλά παιδιά από τη Θεσσαλονίκη θα ήθελα να τη θυμούνται και αυτοί (Α1)

μακάρι να τους γνώριζα από κοντά γιατί μου φάνηκα πάρα πολύ ευγενικοί και πάρα πολύ συμπαθητικά παιδιά (Α1)

περάσαμε καλά και με τα άλλα παιδιά που ήταν στη Θεσσαλονίκη. (Α11)

Ενώ εμείς τα γράφαμε τα ζωγραφίζαμε και κουραζόμασταν και εκείνοι κάνανε κάτι βλακείες. (Π14)

4.2.2.4. Απόψεις για τους συμμαθητές της τοπικής τάξης

Παρατηρώντας και μελετώντας τις τελικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές τους έχουμε να επισημάνουμε ότι από το δημοτικό σχολείο Άδελε δεν έγιναν αναφορές, ενώ οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Πυλαίας φαίνεται να σχολιάζουν θετικά τους συμμαθητές τους.

Στην ομάδα μου όλα πήγαν μια χαρά. (Π19)

Αυτή η τηλεδιάσκεψη μπορώ να πω πως με έδεσε περισσότερο με τους συμμαθητές μου (Π19)

Στο τέλος πριν φύγουμε λάβαμε ένα γράμμα από την αρχηγό μας που ήθελε να μας κάνει πρόκτορες του πλανήτη. (Π21)

3^{ος} άξονας Πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ

Αφού αναλύσαμε τις τελικές απόψεις των μαθητών για την πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS διδασκαλία μέσω Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές τους στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα 3^{ου} άξονα-του πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ από το σπίτι είναι τα εξής:

4.2.3.1. Απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ

Οι τελικές απόψεις των μαθητών για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ ήταν πάρα πολλές, γι'αυτό και δεν μπορούμε να τις παραθέσουμε όλες. Ωστόσο, θα παρουσιάσουμε κάποιες από αυτές, ομαδοποιώντας αυτές τις απόψεις ανάλογα το νόημά τους.

Μια πρώτη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, αναφέρεται στα συναισθήματα και τις αναμνήσεις που άφησε στους μαθητές η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα «Οδυσσέας», μετά τη λήξη πραγματοποίησής του. Τα συναισθήματα αυτά και οι αναμνήσεις χαρακτηρίζονται από χαρά και ενθουσιασμό:

Το πρόγραμμα Οδυσσέας μας χάρισε μια ξεχωριστή εμπειρία που σίγουρα θα τη θυμόμαστε για μια ζωή. (A1)

Το πρόγραμμα με εντυπωσίασε . (A1)

Πριν μερικούς μήνες η τάξη μας άρχισε ένα πρόγραμμα τηλεδιάσκεψης με τη Θεσσαλονίκη. (A2)

Το όνομα αυτού του προγράμματος ήταν Οδυσσέας. (A2)

Το πρόγραμμα Οδυσσέας επικοινωνίας μέσω τηλεδιάσκεψης με άλλο σχολείο ήταν πολύ ωραία (A3)

Εκεί περάσαμε υπέροχα. (A5)

Πίστευα θα ήταν βαρετή αλλά όταν τελικά φτάσαμε φαινόταν όλα τέλεια. (A7)

Χάρηκα πολύ που έκανε τηλεδιάσκεψη με τα παιδιά της Πυλαίας (A8)

Πέρασε πολύ ωραία στις τηλεδιασκέψεις (A8)

Το πιο ωραίο σημείο ήταν όταν τραγουδήσαμε το ραπ αλλά και τα άλλα ήταν πολύ ωραία. (A9)

Οι εντυπώσεις μου από την τηλεδιάσκεψη είναι πολύ καλές.(A10)

Οι εντυπώσεις μου από την τηλεδιάσκεψη ήταν πολύ ωραίες και έμαθα κάποια πράγματα.(A11)

Μου άρεσαν πολύ όλα αυτά (A11)

Αλλά ήταν όλα πάρα πολύ ωραία (A11)

Όλα μου άρεσαν. (A12)

Δεν υπήρχε κάτι άσχημο. (A12)

Εμένα μου άρεσε πολύ. (A13)

Η αγαπημένη μου τηλεδιάσκεψη ήταν η πρώτη γιατί παρουσιάσαμε την πόλη μας. (Π1)

Οι τηλεδιασκέψεις που έκανα ως τώρα ήταν πολύ ενδιαφέρουσες και ωραίες (Π3)

Οι τηλεδιασκέψεις μου άρεσαν πάρα πολύ γιατί το να μιλάμε με παιδιά από την Κρήτη μέσω σκάιπ είναι πολύ εντυπωσιακό και είναι μια πολύ ωραία εμπειρία για μας. (Π4)

*Απ'την τηλεδιάσκεψη μου άρεσε το τραγούδι που είπαμε αν και το ίδιο το τραγούδι δεν ήταν και τέλειο (Π5)
γενικότερα πέρασα τέλεια. (Π5)*

Δε είχαμε ξανακάνει κάτι τέτοιο και ανυπομονούσαμε . (Π5)

Ήταν μια ωραία εμπειρία. (Π7)

Επίσης, μου άρεσε ο τρόπος αυτός επικοινωνίας γιατί είναι πολύ ωραία. (Π11)

Οι τηλεδιασκέψεις για εμένα ήταν μια πρωτόγνωρη εμπειρία. (Π13)

Μου άρεσαν πάρα πολύ και χάρη σε αυτές έμαθα πράγματα, (Π13)

Οι εντυπώσεις από τις τηλεδιασκέψεις είναι πολύ καλές. (Π14)

Η πρώτη μου εντύπωση ήταν ο χώρος που κάναμε την τηλεδιάσκεψη. Ο χώρος ήταν καταπληκτικός! (Π17)

Η δεύτερη εντύπωση είναι οι άνθρωποι που μας βοήθησαν για αυτό ήταν πολύ καλοί μαζί μας. (Π17)

Πριν από μερικούς μήνες όταν μάθαμε πως θα συμμετέχουμε στο πρόγραμμα Οδυσσέας πετάξαμε απ τη χαρά μας. (Π19)

Επιτέλους ήρθε η μέρα. Όλοι ήμασταν κατενθουσιασμένοι. (Π25)

Όλοι νιώθαμε απλώς τέλεια. (Π25)

Από όλες τις τηλεδιασκέψεις όμως η τέταρτη μου άρεσε πιο πολύ γιατί όχι μόνο μας τίμησε με την παρουσία του ο δήμαρχος του δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη, αλλά μας δώσανε αναμνηστικά δώρα επίσης. (Π25)

Στη συνέχεια, στη δεύτερη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, έχουμε τις απόψεις των μαθητών που εκφράζουν την επιθυμία να ξαναπαρακολουθήσουν διδασκαλία μέσω Τ/Δ :

εγώ θα ήθελα να συνεχιστεί μέχρι το τέλος της χρονιάς. (A9)

αν μου ξαναδινόταν η ευκαιρία θα ξαναδεχόμουν να ξαναπάω στις τηλεδιασκέψεις. (A11)

Μου άρεσε η τηλεδιάσκεψη και θα ήθελα να πάρω μέρος και στο γυμνάσιο αν κάνουν τηλεδιάσκεψη (A14)

Στο τέλος μου άρεσε ο αποχαιρετισμός που κάναμε με τα παιδιά από το Ρέθυμνο και θα ήθελα πολύ να ξανακάνω. (Π14)

Οι τηλεδιασκέψεις μ' άρεσαν πάρα πολύ και θα ήθελα να ξανακάνω.! (Π16)

Εγώ νομίζω πως θα ήταν καλύτερα να κάναμε πολύ συχνά τηλεδιασκέψεις γιατί μας βοηθάει πάρα πολύ. (Π23)

Μου άρεσε πάρα πολύ και ελπίζω να ξανακάνουμε τηλεδιασκέψεις. (Π23)

Τέλος, μερικές αναφορές δείχνουν ότι κάποιες στιγμές ίσως ήταν λίγο «δύσκολα» ή βαρετά για τα παιδιά.

Την πρώτη φορά ήταν φανταστικά, τη δεύτερη λιγότερο και την τρίτη και τέταρτη τίποτα (Α2)

Αν και κάποιες φορές βαριόμουνα λιγάκι. (Α11)

Ήταν πολύ ευχάριστες και οι 4 τηλεδιασκέψεις που κάναμε μαζί, αλλά κάποια στιγμή ήταν και λίγο βαρετά γιατί μας λέγανε πληροφορίες κάποιες από αυτές αλλά ήταν και πολλές.. (Α13)

Στην πρώτη τηλεδιάσκεψη υπήρχε ένας πανικός γιατί δεν ξέραμε τα παιδιά και δεν ξέραμε τη διαδικασία της τηλεδιάσκεψης. (Π1)

Στην τέταρτη τηλεδιάσκεψη δεν είχαμε πολύ χρόνο λόγω σχολικών υποχρεώσεων αλλά στο τέλος τα καταφέραμε (Π1)

οι εργασίες που είχαμε να κάνουμε έγιναν σε λίγο χρόνο και έτσι δημιούργησαν πίεση σε αρκετούς συμμαθητές μας (Π3)

Κάτι άλλο δεν μου άρεσε, γιατί τα θέματα πάντα ήταν ίδια, (Π6) ο χώρος ήταν μικρός (Π6)

Ήταν ενδιαφέρουσες αλλά δεν τις ευχαριστήθηκα σχεδόν καθόλου. (Π9)

Οι λόγοι ήταν πολλοί. Πρώτον, δεν είχαμε πολύ χρόνο, κυρίως στην τελευταία τηλεδιάσκεψη και ήμασταν πολύ πιεσμένοι. (Π9)

η δουλειά της τηλεδιάσκεψης ήταν πολύ δύσκολη και κάποιες φορές βαρετή. (Π9)

Στην 1^η είχα άγχος γιατί δεν ήξερα πώς θα επικοινωνούσαμε αλλά και γιατί φοβόμουν να μην κάνω κάποιο λάθος, στις υπόλοιπες το ξεπέρασα και ήμουν άνετη. (Π8)

Στην πρώτη τηλεδιάσκεψη μπορώ να πω ότι ήταν λίγο άβολα. (Π19)

Στην πρώτη μου τηλεδιάσκεψη είχα λίγο άγχος αλλά μετά το ξεπέρασα. (Π20)

Μόνο που μας πίεζε πολύ ο χρόνος και κάναμε στα γρήγορα όλες τις εργασίες. (Π22)

Αλλά μου άρεσε περισσότερο η 1^η τηλεδιάσκεψη γιατί δεν είχαμε εργασίες. (Π22)

Είχαμε θέμα για το περιβάλλον απλώς μας πίεζε ο χρόνος αλλά όλα πήγαν καλά. (Π23)

Μερικοί μαθητές ανέφεραν με απλά ξεκάθαρα λόγια ότι η τηλεδιάσκεψη δεν τους άρεσε:

Η τηλεδιάσκεψη δε μου άρεσε καθόλου. (Π2)

Το θεωρώ ότι αυτή η τηλεδιάσκεψη ήταν βλακεία. (Π2)

μας πίεζε ο χρόνος και έτσι πήραμε ώρες από σημαντικά μαθήματα. (Π2)

Για όλους αυτούς τους λόγους οι τηλεδιασκέψεις δε μου άρεσαν και πολύ. (Π9)

δε θέλω ξανά να κάνω τηλεδιάσκεψη. (Π14)

Οι τηλεδιασκέψεις δε μου άρεσαν. (Π21)

4.2.3.2. Απόψεις για το συμβατικό τρόπο διδασκαλίας

Όπως και στις αρχικές τους απόψεις, οι μαθητές σε κανένα σημείο των τελικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, εκτός από μια άποψη. Ίσως, γιατί, ξανα υπενθυμίζουμε ότι οι μαθητές επικεντρώνονται στην καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι καινούρια γι' αυτά και που όμως συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας. Μην ξεχνάμε ότι αυτός ο νέος τρόπος διδασκαλίας δείχνει να ενθουσιάζει πολύ τους μαθητές και να εστιάζουν σ' αυτόν, όπως προκύπτει από τις παραπάνω απόψεις των μαθητών.

4.2.3.3. Απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο

Οι μαθητές σε κανένα σημείο των τελικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για την αντικατάσταση του παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας από την καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, μάλλον επειδή η καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο για τους μαθητές συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας.

4^{ος} άξονας Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης

Τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με το σχολείο ως φορέα κοινωνικοποίησης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 4ου άξονα-Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης είναι τα εξής:

4.2.4.1. Σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, δεν φαίνονται μέσα από τις τελικές εκθέσεις τους ξεκάθαρα, γιατί οι μαθητές δεν κάνουν ιδιαίτερη αναφορά. Ένας μόνο μαθητής αναφέρει την άποψή του η οποία είναι θετική για τη σχέση με τους συμμαθητές του:

Στην ομάδα μου όλα πήγαν μια χαρά. (Π19)

Αυτή η τηλεδιάσκεψη μπορώ να πω πως με έδεσε περισσότερο με τους συμμαθητές μου (Π19)

4.2.4.2. Σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι τελικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές, καθώς αναφέρονται με λόγια ευγένειας και συμπάθειας για αυτά:

*Πολλά παιδιά από τη Θεσσαλονίκη θα ήθελα να τη θυμούνται και αυτοί (Α1)
μακάρι να τους γνώριζα από κοντά γιατί μου φάνηκα πάρα πολύ ευγενικοί και πάρα πολύ συμπαθητικά παιδιά (Α1)
περάσαμε καλά και με τα άλλα παιδιά που ήταν στη Θεσσαλονίκη. (Α11)*

4.2.4.3. Νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές, σχετικά με τις νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ, στις τελικές εκθέσεις τους φαίνεται να είναι χαρούμενοι από τις νέες γνωριμίες, που είχαν μέσω Τ/Δ με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης, γεγονός που φαίνεται να δείχνει ότι δένονται συναισθηματικά οι μαθητές των δύο σχολείων, μέσω Τ/Δ:

Αυτό που με εντυπωσίασε σε αυτές τις τέσσερις τηλεδιασκέψεις ήταν που είχα την ευκαιρία να γνωρίσω κάποια παιδιά από ένα σχολείο της Κρήτης. (Π1)

Γνώρισα άλλα παιδιά, (Π3)

Στην αρχή γνωριστήκαμε μεταξύ μας. (Π5)

γνωρίσαμε παιδιά από άλλο σχολείο (Π10)

Επίσης μ' άρεσαν ότι μέσα από αυτές είχαμε τη δυνατότητα να γνωρίσουμε τα παιδιά του Άδελε και τον τόπο τους το Ρέθυμνο. (Π16)

Μου άρεσε επίσης η συνάντηση στην Αθήνα. (Π20)

συναντηθήκαμε με τα παιδιά της τηλεδιάσκεψης στην Αθήνα που πήγαμε εκπαιδευτική εκδρομή. (Α11)

Όλοι μαζί γνωριστήκαμε και κάναμε ερωτήσεις ο ένας στον άλλο. (Α13)

Είμαι πολύ χαρούμενη που συμμετείχα στην τηλεδιάσκεψη γιατί γνώρισα και άλλα παιδιά από τη Θεσσαλονίκη (Α4)

Μάλιστα, φαίνονται τα συναισθήματα λύπης και στεναχώριας για τη διαζώσης συνάντησή τους σε εκδρομή στην Αθήνα, λόγω του περιορισμού χρόνου συνάντησής τους:

στενοχωρήθηκα γιατί δεν είχαμε πολύ χρόνο όταν πήγαμε στην Αθήνα για να γνωριστούμε καλύτερα. (Α8)

4.2.4.4. Απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ

Όσον αφορά, την απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ, οι μαθητές απ' ότι φαίνεται στις τελικές τους απόψεις ανέπτυξαν συναισθήματα φιλίας με τους συμμαθητές τους από το άλλο, το απομακρυσμένο σχολείο, όπως παρατηρούμε στις παρακάτω απόψεις τους:

Γνώρισα καινούριους φίλους. (Α10)

ήταν ακόμα πιο ωραίο όταν τελικά γνωριστήκαμε με τα παιδιά και νιώθαμε σαν φίλοι τους (A7)

γνώρισα παιδιά και με αυτά έγινα φίλους (A5)

5^{ος} άξονας Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ

Τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με την τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 5ου άξονα-Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ είναι τα εξής:

4.2.5.1. Η χρήση του υπολογιστή μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές σε κανένα σημείο των τελικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τη χρήση του υπολογιστή μέσω Τ/Δ

4.2.5.2. Η χρήση της κάμερας στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ

Οι αναφορές των μαθητών στις τελικές εκθέσεις τους, όσον αφορά στη χρήση της κάμερας στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ είναι οι εξής:

Μπήκαμε σε έναν καταπληκτικό χώρο. Ο χώρος αυτός ήταν εξοπλισμένος με μικρόφωνα, ασύρματα και ενσύρματα, κάμερες ένα προτζέκτορα κλπ (Π25)

Είναι πολύ ωραίο να ξέρεις ότι τα παιδιά από ένα άλλο σημείο της Ελλάδος σε βλέπουν μέσα από μια μεγάλη οθόνη. (A1)

Ήταν πολύ ωραίο που έβλεπα τη Θεσσαλονίκη και που μας έβλεπαν και αυτοί. (A4)

Ένας μαθητής αναφέρει ότι δεν του άρεσε να κάνει μάθημα με χρήση κάμερας

όμως δε θα μου άρεσε να κάνω μάθημα μπροστά σε μια οθόνη. (A4)

4.2.5.3. Η επίδραση του ήχου της Τ/Δ στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας

Οι αναφορές των μαθητών στις τελικές εκθέσεις τους, όσον αφορά στην επίδραση του ήχου της Τ/Δ στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας, έγιναν μόνο από το Δημοτικό σχολείο Πυλαίας και είναι οι εξής:

Αλλά αυτό που δε μου άρεσε είναι ότι σε κάποια σημεία δεν τους ακούγαμε. (Π10)

ο ήχος δεν ακουγόταν καλά και κολλούσε συνέχεια η κάμερα. (Π22)

6^{ος} άξονας Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ

Τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα

βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του βου άξονα- Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ είναι τα εξής:

4.2.6.1. Τα διδακτικά αντικείμενα που διαπραγματεύονται οι μαθητές μέσω Τ/Δ

Οι αναφορές των μαθητών, όσον αφορά στα διδακτικά αντικείμενα που διαπραγματεύονται οι μαθητές μέσω Τ/Δ, είναι οι εξής:

Πιο πολύ από όλες τις τηλεδιασκέψεις μου άρεσε η τέταρτη που είχε θέμα Ανακυκλώνω επαναχρησιμοποιώ μειώνω κομποστοποιώ. (Π4)

Στην Τρίτη για την επαναχρησιμοποίηση ανακύκλωση κομποστοποίηση (Π7)

Και που ασχοληθήκαμε με την ανακύκλωση, την κομποστοποίηση, μείωση και επαναχρησιμοποίηση. (Α4)

Είχαμε και θέμα την ανακύκλωση (Α7)

Μετά στην επόμενη τηλεδιάσκεψη είπαμε να βοηθήσουμε να μην πετάμε σκουπίδια δηλαδή να έχουμε ένα καθαρό περιβάλλον. (Α12)

άρχισε δουλειά για την επόμενη τηλεδιάσκεψη είχαμε να βρούμε τι ανακυκλώνεται και να ζωγραφίσουμε. (Α12)

Με λίγα λόγια κάναμε για την ανακύκλωση. (Α12)

Μιλήσαμε για την ιστορία του τόπου μας, ασχοληθήκαμε για την ανακύκλωση, τραγουδήσαμε το τραγούδι του Μπεν και γράψαμε παραμύθια. (Α13)

Το θέμα μας ήταν η ανακύκλωση και σε κάθε τηλεδιάσκεψη μας έφερναν αποστολές κάποιοι πράκτορες του πλανήτη και γίναμε και εμείς πράκτορες. (Α14)

4.2.6.2. Η αποτελεσματικότητα της Τ/Δ (Δηλωτική γνώση)

Δε αντίθεση με τις αρχικές εκθέσεις που δεν έγινε καμία αναφορά από τους μαθητές, όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της Τ/Δ (δηλωτική γνώση) στις τελικές εκθέσεις, οι αναφορές είναι πολλές:

Έμαθα πώς γίνονται οι τηλεδιασκέψεις. (Α11)

Στην πρώτη τηλεδιάσκεψη έπρεπε να διαλέξουμε ένα ανακυκλώσιμο υλικό και να πούμε τι θα γίνει άμα το πετάξουμε στο κάδο ανακύκλωσης και τι θα γίνει άμα το πετάξουμε στη χωματερή. (Π2)

Και αλήθεια εγώ θα προσπαθήσω όσο πιο πολύ μπορώ και θα λέω και στους γονείς μου να ανακυκλώνουμε ώστε να έχουμε ένα καλύτερο περιβάλλον και μια καλύτερη ζωή. (Π4)

Αυτό που θα έπρεπε να κάνουμε ήταν να προστατεύουμε το περιβάλλον και έτσι τώρα ονομαζόμαστε Πράκτορες του Πλανήτη (Π5)

Βέβαια, το αποτέλεσμα ήταν πολύ καλό. (Π9)

Τα θέματα που είχαμε να δουλέψουμε για να τα παρουσιάσουμε παρόλο που αρκετές φορές πιεστήκαμε τα αποτελέσματα και τα δικά μας και των άλλων παιδιών ήταν πραγματικά καταπληκτικά. (Π13)

Με τα παιδιά την τελευταία φορά που συναντηθήκαμε είπαμε σ' αυτή τη μέρα κάθε χρόνο να τη θυμόμαστε και να κάνουμε μια καλή πράξη για το περιβάλλον. (Π13)

Έμαθα και πολλά πράγματα από τα παιδιά της Κρήτης (Π15)

Πιστεύω ότι θα μπορούσαμε να τα πάμε και καλύτερα αλλά τώρα ό,τι έγινε έγινε. (Π15)

μάθαμε χρήσιμες συμβουλές για το πώς να σώσουμε τον πλανήτη μας. (Π16)

Κάναμε μια εργασία για το αλουμίνιο. (Π19)

Το μόνο που μου άρεσε ήταν όταν τελειώναμε διότι παίρναμε συνέντευξη από ανθρώπους που σπούδαζαν εκεί. (Π21)

Σχετικά με αυτό το θέμα προσπαθούμε ακόμα να πείσουμε τους ανθρώπους να ανακυκλώνουμε (Π24)

Και όχι απλό αναμνηστικό... ένα στυλό από καλαμάκι. Αυτό σημαίνει ότι μπορούμε να το ρίξουμε στον κάδο κομποστοποίησης (Π25)

4.2.6.3. Απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης ΤΠΕ

Μία μόνο αναφορά έγινε στις εκθέσεις των μαθητών, όσον αφορά στην απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης ΤΠΕ, η οποία αναφέρεται στην αναζήτηση πληροφοριών από το διαδίκτυο.

Εντάξει ήταν και λίγο ενδιαφέρουσα μα πάνω από όλα ήταν βαρετή γιατί τα παιδιά τα βρισκαν όλα από το διαδίκτυο φωτογραφίες κείμενα κτλ. (Π21)

4.2.6.4. Απόκτηση δημιουργικών δεξιοτήτων

Σε αντίθεση με τις αρχικές αναφορές στις εκθέσεις των μαθητών, όσον αφορά στην απόκτηση δημιουργικών δεξιοτήτων, όπου ένας μαθητής αναφέρθηκε σε δεξιότητα παρουσίασης, στις τελικές εκθέσεις οι αναφορές είναι αρκετές:

Μου άρεσε επίσης οι αποστολές που μας έβαλαν να κάνουμε. (Α1)

κάθε φορά που πηγαίναμε κάναμε ωραίες αποστολές. (Α8)

Μου άρεσαν οι αποστολές του περιβάλλοντος, (Α10)

Μας έβαζαν αποστολές για να γίνουμε πράκτορες του πλανήτη (Α11)

Αργότερα παρουσιάσαμε τις εργασίες μας. (Π5)

στην τέταρτη γράψαμε παραμύθια. (Π7)

Οι εντυπώσεις μου από τις τηλεδιασκέψεις είναι : οι ασκήσεις που κάναμε,(Π11)

Η αγαπημένη μου τηλεδιάσκεψη ήταν η 3^η γιατί είχαμε φτιάξει τον κύκλο μπουκαλιού σε ένα μπουκάλι, τον κύκλο γυαλιού σε ένα γυάλινο βάζο, τον κύκλο του μαλιού πάνω σε μαλλί και τον κύκλο του χαρτιού πάνω σε ένα χάρτινο κουτί δημητριακών.(Π11)

Άλλοι έπαιξαν με τα όργανα και άλλοι τραγουδούσαν.(Π15)

Γράψαμε και κάτι ιστορίες για την ανακύκλωση και είχαν πολύ πλάκα. (Π15)

Μου άρεσαν και οι εργασίες που κάναμε και τις δείχναμε αλλά ήταν πολύ ωραία και στα παραμύθια που ανταλλάξαμε και γράψαμε μόνοι μας. (Π18)

Οι εντυπώσεις μου ήταν τα γράμματα που στέλναμε ο ένας στον άλλον και στο τέλος της τηλεδιάσκεψης που ερχόντουσαν γράμματα από τους υποτίθεται πράκτορες του πλανήτη. (Π20)

Στη 2^η τηλεδιάσκεψη η κάθε ομάδα έφτιαξε διάφορα πράγματα, όπως: η πρώτη ζωγράφησε μια οικογένεια που έτρωγε πάρα πολύ, η δεύτερη ένα μπουκάλι που κόλλησε εικόνες πάνω του, η Τρίτη ένα πακέτο δημητριακών που κόλλησαν εικόνες πάνω του, η 4^η ένα βάζο που κόλλησαν εικόνες. (Π24)

7^{ος} άξονας Κίνητρα για την ενασχόληση με Τ/Δ Γιατί θέλουν οι μαθητές να ασχοληθούν με την Τ/Δ

Τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τα κίνητρα για την ενασχόληση με Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στο βασικό αντικείμενο αυτού του άξονα

Χάρη σαυτήν την τηλεδιάσκεψη έχουμε μείνει πίσω στα μαθήματα. (Π12)

Μου άρεσε που μπορούσαμε να επικοινωνούμε με άλλα παιδιά για να πούμε για τα θέματα που απασχολούν το περιβάλλον. (Π14)

Πιστεύω πως θα έπρεπε να γίνεται με όλα τα σχολεία γιατί μαθαίνεις πολλά πράγματα. (Π14)

Αυτό που μου έκανε περισσότερο εντύπωση ήταν τα πτυχία. Και οι στυλό από καλαμάκι (Π20)

Στις τηλεδιασκέψεις θα ήθελα να ξαναπάω και ξαναλέω αυτή η Βιβή ήταν πολύ ωραίο κορίτσι. (Α5)

Θα μου αρέσει να ξαναπάω εκεί να τους ξαναδώ. (Α6)

Μου άρεσαν πάρα πολύ όλα αυτά και θα ήθελα να μου ξανασυμβεί. (Α11)

Μου άρεσε πολύ γιατί κάναμε πολλά πράγματα. (Α12)

Μου άρεσε που μιλήσαμε μαζί και γνώρισα καινούρια άτομα. (Α13)

Στο τέλος μας έδωσαν στυλό και μας έδωσαν αναμνηστικό δίπλωμα (Α13)

Στο τέλος μας έδωσαν ένα δίπλωμα και ένα στυλό που ήταν φτιαγμένος από καλαμπόκι. (Α14)

8^{ος} άξονας Διάφορα Θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την Τ/Δ

Τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με διάφορα θέματα που αναφέρονται στην έκθεση και δεν αφορούν την Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στο βασικό αντικείμενο αυτού του άξονα:

μου άρεσε που στην τελευταία τηλεδιάσκεψη ήρθε ο Δήμαρχος Πυλαίας Χωρτιάτη να παρακολουθήσει την εργασίας μας. (Π10)

Το πτυχίο το έχω ήδη σε κορνίζα. (A1)

Ένα από τα πιο ωραία πράγματα ήταν τα κορίτσια ειδικά αυτή η Βιβή. (A5)

Εμένα πιο πολύ μου άρεσε μια κοπελιά από την άλλη τάξη (A6)

Πέρυσι που είχαμε τον κύριο Λάμπρο δάσκαλο μας είχε υποσχεθεί ότι θα κάνουμε τηλεδιάσκεψη όμως δεν προλάβουμε και έτσι φέτος που έγινε διευθυντής δόθηκε η ευκαιρία. (A8)

Όταν γνωριστήκαμε μου θύμιζαν κάποια παιδιά της τάξης μου. (A9)

Μου άρεσαν τα γέλια , το διάβασμα και τα διπλώματα που μας δώσανε στο τέλος. (A10)

στην τελευταία τηλεδιάσκεψη πήραμε τα πτυχία μας και είμαστε πλέον πράκτορες του πλανήτη. (A11)

Φέτος με την τάξη μου συμμετείχα σε μια τηλεδιάσκεψη με το σχολείο της Πυλαίας Θεσσαλονίκης (A12)

Ελπίζω και του χρόνου να είναι έτσι στο Γυμνάσιο. (A12)

5. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ερευνητικό εγχείρημα της παρούσας εργασίας, όπως προαναφέραμε στην εισαγωγή, αποτέλεσε η διερεύνηση απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Υπενθυμίζουμε ότι αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση συνεργατικών δραστηριοτήτων από απόσταση μεταξύ Δημοτικών Σχολείων.

Συγκεντρωτικά, τα κυριότερα συμπεράσματα σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα αποτελέσματα, που αναδείχτηκαν από την διερεύνηση των απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», ήταν τα παρακάτω :

1^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους δασκάλους (τοπικής –απομακρυσμένης τάξης)

Οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της τάξης τους. Οι μαθητές δεν αναφέρουν τίποτα για την επικοινωνία με το δάσκαλό τους γιατί θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γι'αυτό και δεν χρειάζεται να αναφέρουν κάποιο σχόλιο (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b). Για τον ίδιο λόγο φαίνεται να μην αναφέρουν καμία άποψη για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης. Η μόνη άποψη που φαίνεται ενδιαφέρουσα είναι η εξής: «*περιμένω από τους δασκάλους να μην είναι εκνευρισμένοι, να φωνάζουν και να μη μας βάλουν να πούμε ό,τι θα ήθελαν να πουν εκείνοι στη δικιά μας θέση και να μας πιέζουν. (A4)*».

Επίσης, στις τελικές τους εκθέσεις δεν υπάρχει καμία αναφορά για τη συνεργασία τους με το δάσκαλο, εκτός από τη βοήθεια, την καθοδήγησή και την παρέμβασή του δασκάλου τους σε θέματα συγκρούσεων στην ομάδα των μαθητών *«Ευχαριστώ κύριε Λάμπρο επίσης την κυρία μου και όσους μας βοήθησαν για την τηλεδιάσκεψη. (Α1) Μετά ο κύριος έκανε καινούριες ομάδες. (Π2)»*.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι αυτά τα αποτελέσματα ενισχύουν την άποψη ότι η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών και των πληροφοριών δεν έχει σαν στόχο να αντικαταστήσει το ρόλο του δασκάλου (Αναστασιάδης, 2000). Αντίθετα, θα του προσφέρει εργαλεία, εφαρμογές και υπηρεσίες, οι οποίες θα του δώσουν τη δυνατότητα να βελτιώσει τις παιδαγωγικές του προσεγγίσεις, δημιουργώντας ένα συνεργατικό εκπαιδευτικό περιβάλλον (ibid). Μ' αυτόν τον τρόπο, ο ρόλος του δασκάλου προς τους μαθητές γίνεται περισσότερο καθοδηγητικός, συμβουλευτικός και υποστηρικτικός (ibid).

2^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους συμμαθητές (τοπικής-απομακρυσμένης τάξης)

Αναλύοντας τις αρχικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη επικοινωνία και τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις, φαίνεται οι μαθητές ότι είχαν θετικές προσδοκίες και περίμεναν να περάσουν ωραία και να βγει κάτι «καλό» μέσα από αυτήν την επικοινωνία και τη συνεργασία. Οι μαθητές όπως φαίνεται στις αρχικές τους εκθέσεις τους, έχουν θετικές προσδοκίες για τις τηλεδιασκέψεις τόσο για το τι θα μάθουν σ' αυτές και για τις δραστηριότητες που θα κάνουν, όσο και γενικότερα για το πώς θα περάσουν στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιασκέψεων «Οδυσσέας». Οι μαθητές περίμεναν να έχουν με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις ομαδικότητα, καλή συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών. Πράγματι, η επιτυχία αυτής της επικοινωνίας και της συνεργασίας, φαίνεται μάλλον ότι επιτεύχθηκε, από τις τελικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων, οι οποίοι, στο σύνολό τους, φαίνεται να διατυπώνουν θετικές εντυπώσεις που τους άφησε αντίστοιχα, αυτή η επικοινωνία και η συνεργασία. Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση όπου μαθητές μιας ομάδας αναφέρουν ότι *«δεν υπήρχε πνεύμα ομαδικότητας και κάποια παιδιά έκαναν μόνα τους όλη τη δουλειά. Για αυτόν τον λόγο η ομάδα μου τσακώθηκε άσχημα. (Π9)» Χωριστήκαμε σε ομάδες και επειδή κάποιοι δεν έκαναν τίποτα μαλώναμε συνεχώς. (Π2)*

Οι αρχικές γενικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να βρίσκονται σε θετικά επίπεδα και μοιάζουν αρκετά με τις απόψεις που παρουσιάσαμε παραπάνω στην συνεργασία και στην επικοινωνία των μαθητών. Αντίστοιχα, οι τελικές γενικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να είναι θετικές με εξαίρεση μία άποψη που αφορά στην εργασία των μαθητών της απομακρυσμένης τάξης: *Ενώ εμείς τα γράφαμε τα ζωγραφίζαμε και κουραζόμασταν και εκείνοι κάνανε κάτι βλακείες. (Π14)*

Συμπερασματικά παρατηρούμε ότι με βάση την πλειοψηφία των απόψεων των μαθητών, η συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», ευνόησε την ανάπτυξη συνεργασίας και επικοινωνίας των μαθητών των δύο σχολείων που επικοινωνήσαν και συνεργάστηκαν μέσα από τις Τ/2. Άλλωστε η χρήση της τηλεδιάσκεψης στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να επιφέρει χρήσιμα αποτελέσματα στην εκπαίδευση (Αναστασιάδης, 2007b). Η τηλεδιάσκεψη εμφανίζεται ως μια τεχνολογία, που προσφέρει τη δυνατότητα πραγματικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και σε ομάδες εκπαιδευομένων, τη διατήρηση των παιδαγωγικών μεθόδων και το πνεύμα της ομάδας (Beaulieu & Jackson, 1996; Tiene, 1997, όπως αναφέρει Γκίζα, 2011).

Οι μαθητές των δύο σχολείων ανέπτυξαν συναισθηματικούς δεσμούς μεταξύ τους μέσω των Τ/Δ και ως επικοινωνούσαν από απόσταση.

3^ος άξονας: Πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS διδασκαλία μέσω Τ/Δ

Όσον αφορά, τις αρχικές απόψεις των μαθητών για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, οι μαθητές ανέφεραν τα συναισθήματα που είχαν για την έναρξη των Τ/Δ. Τα συναισθήματα αυτά χαρακτηρίζονται από χαρά, ενθουσιασμό και ανυπομονησία. Στη συνέχεια, οι μαθητές ανέφεραν ότι τι περίμεναν να μάθουν πολλά στις Τ/Δ και να κάνουν πολλές δραστηριότητες στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» .

Σχετικά με τις τελικές απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, φαίνεται οι μαθητές να συνεχίζουν να έχουν χαρά και ενθουσιασμό που συμμετείχαν στο πρόγραμμα Τ/Δ. Επιπρόσθετα, έχουμε και τις απόψεις μαθητών που εκφράζουν την επιθυμία να ξαναπαρακολουθήσουν διδασκαλία μέσω Τ/Δ και να συνεχιστούν και στο Γυμνάσιο οι Τ/Δ. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι μαθητές φαίνεται να είναι πολύ ενθουσιασμένοι από τη διδασκαλία μέσω Τ/Δ και από τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα και από αυτές έμαθαν πολλά.

Αξιοσημείωτο στις τελικές εκθέσεις είναι οτι μερικές αναφορές δείχνουν ότι κάποιες στιγμές ίσως ήταν λίγο «δύσκολες» και δεν τις ευχαριστήθηκαν, λόγω πίεσης του χρόνου ή άγχους, αλλά στο τέλος όλα πήγαν καλά. *«ήταν πολύ δύσκολη και κάποιες φορές βαρετή. (Π9), κάποιες φορές βαριόμουνα λιγάκι. (Α11) «... αλλά κάποια στιγμή ήταν και λίγο βαρετά γιατί μας λέγανε πληροφορίες κάποιες από αυτές αλλά ήταν και πολλές.. (Α13)*

Επιπρόσθετα, στις τελικές εκθέσεις υπάρχουν και αρνητικά σχόλια: Δυο - τρεις μαθητές αναφέρουν *« τηλεδιάσκεψη δε μου άρεσε καθόλου. (Π2), Το θεωρώ ότι αυτή η τηλεδιάσκεψη ήταν βλακεία. (Π2)μας πίεζε ο χρόνος και έτσι πήραμε ώρες από σημαντικά μαθήματα. (Π2), ο χώρος ήταν μικρός (Π6), δε θέλω ξανά να κάνω τηλεδιάσκεψη. (Π14), Οι τηλεδιασκέψεις δε μου άρεσαν. (Π21) Κάτι άλλο δεν μου άρεσε, γιατί τα θέματα πάντα ήταν ίδια, (Π6)*

Οι απόψεις αυτές, δείχνουν ότι τους συγκεκριμένους μαθητές φαίνεται τους πίεσε ψυχολογικά, επειδή πιθανότατα δεν ήταν εξοικειωμένα με το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω τηλεδιάσκεψης.

Οι μαθητές σε κανένα σημείο των αρχικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, ίσως γιατί σαν συμπέρασμα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι μαθητές επικεντρώνονται στην καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο γι'αυτούς και που όμως συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας. Μάλιστα, όπως παρατηρήσαμε παραπάνω αυτός ο νέος τρόπος διδασκαλίας δείχνει να ενθουσιάζει πολύ τους μαθητές και να εστιάζουν σ'αυτον. Επίσης, παρατηρούμε και στις τελικές τους απόψεις, πιθανόν για τον ίδιο λόγο, οι μαθητές σε κανένα σημείο των εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας.

Όσον αφορά τις αρχικές απόψεις των μαθητών για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο, οι μαθητές δεν φαίνεται να εκφέρουν άποψη.

Σαν συμπέρασμα, όσον αφορά, τις τελικές απόψεις των μαθητών για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο, οι μαθητές δεν φαίνεται να εκφέρουν, να παρουσιάζουν απόψεις.

4^{ος} άξονας: Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης

Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, δεν φαίνονται ξεκάθαρα ούτε μέσα από τις αρχικές εκθέσεις τους, ούτε μέσα από τις τελικές εκθέσεις τους, καθώς είναι ελάχιστες οι σχετικές αναφορές των παιδιών. Ωστόσο, από αυτές τις λιγοστές απόψεις, οι οποίες δεν μπορούν να γενικευτούν, φαίνεται να υπάρχουν θετικές σχέσεις και προσδοκίες στους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ. Οι αρχικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές και οι μαθητές των δυο σχολείων θέλουν να συναντηθούν από κοντά και να κάνουν μαζί κάποιες δραστηριότητες.

Αντίστοιχα, οι τελικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές. Οι μαθητές των δυο σχολείων επικεντρώνεται, με θετικές αναφορές, στη συνάντηση που είχαν στην Αθήνα. Ακόμα υπήρξαν απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης, μέσα από τις οποίες φαίνονται τα συναισθήματα λύπης και στεναχώριας για τον πρόωρο αποχωρισμό των μαθητών των δυο σχολείων στην Αθήνα. Σαν συμπέρασμα, προκύπτει ξανά ότι οι μαθητές των δύο σχολείων ανέπτυξαν συναισθηματικούς δεσμούς μέσω των Τ/Δ και ως επικοινωνούσαν από απόσταση.

Οι μαθητές, σχετικά με τις νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ, στις εκθέσεις τους φαίνεται να επιθυμούν και να προσδοκούν αυτές τις νέες γνωριμίες με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης. Επίσης, οι μαθητές στις τελικές εκθέσεις τους φαίνεται να είναι χαρούμενοι από τις νέες γνωριμίες που είχαν με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης.

Όσον αφορά, την απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ, οι μαθητές δείχνουν στις αρχικές τους απόψεις να επιθυμούν τη φιλία με τους συμμαθητές τους από το άλλο σχολείο. Επιθυμία που φαίνεται να πραγματοποιήθηκε, αφού οι μαθητές στις τελικές εκθέσεις τους ανέφεραν ότι ανέπτυξαν συναισθήματα φιλίας με τους συμμαθητές τους από το άλλο, το απομακρυσμένο σχολείο.

Άρα, αναπτύχθηκαν και φιλίες μεταξύ των μαθητών των δυο σχολείων, που επικοινωνούσαν από απόσταση μέσω τηλεδιασκέψεων.

5^{ος} άξονας: Η τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ

Αναφορικά με τις απόψεις των μαθητών που αφορούν την τεχνολογία κάποιοι μαθητές αναφέρουν ότι έχουν επικοινωνήσει μέσω υπολογιστή με συγγενείς αλλά όχι με άγνωστους με τους οποίους μάλιστα αναμένεται να συνεργαστούν. Γενικότερα, οι μαθητές αναφέρονται περισσότερο στην τεχνολογία που χρησιμοποιείται κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας (προσδοκούν να δουν μεγάλη αίθουσα με προτζέκτορα, κάμερα, μικρόφωνα, μεγάλη οθόνη) και όχι τόσο στην προετοιμασία τους με αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο, μέσω υπολογιστή. Ίσως γιατί είναι η πρώτη φορά συμμετοχής των μαθητών σε τηλεδιασκέψεις και τους κάνει εντύπωση η αίθουσα και ό,τι αυτή περιλαμβάνει.

Στις τελικές εκθέσεις οι αναφορές σε σχέση με την τεχνολογία στην υπηρεσία της επικοινωνίας μέσω Τ/Δ είναι πολύ θετικές. Ελάχιστες απόψεις φαίνεται να εκφράζουν μια απογοήτευση από τη χρήση της: «*όμως δε θα μου άρεσε να κάνω μάθημα μπροστά σε μια οθόνη. (Α4)*».

Επιπρόσθετα, η επίδραση του ήχου της Τ/Δ στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας φαίνεται να μην ήταν αρκετά θετική, καθώς κάποιοι μαθητές αναφέρουν: «Αλλά αυτό που δε μου άρεσε είναι ότι σε κάποια σημεία δεν τους ακούγαμε. (Π10)», «ο ήχος δεν ακουγόταν καλά και κολλούσε συνέχεια η κάμερα. (Π22)»

6^{ος} άξονας: Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση της Τ/Δ

Από τις αναφορές των μαθητών στις αρχικές εκθέσεις τους φαίνεται να γνωρίζουν το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούν (τη μόλυνση του περιβάλλοντος) και ένας μαθητής μάλιστα αναφέρει ότι θα παρουσιάσουν έργα για το περιβάλλον. Δε γίνεται όμως, αναφορά για τη χρήση ΤΠΕ από τα ίδια τα παιδιά.

Από τις τελικές εκθέσεις προκύπτει ότι οι αναφορές είναι πολλές περισσότερες από τις αρχικές όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα στα διδακτικά αντικείμενα και τη δηλωτική γνώση. Τα παιδιά δηλώνουν ξεκάθαρα ότι έμαθαν πάρα πολλά, όπως το πώς κάνουμε τηλεδιασκέψεις, πολλά πράγματα για την ανακύκλωση, την προστασία του περιβάλλοντος, την κομποστοποίηση. Επίσης, ενεπλάκησαν σε ομαδικές εργασίες-αποστολές και ανέπτυξαν δημιουργικές δεξιότητες (αναζήτηση πληροφοριών, συνεντεύξεις, κατασκευές, παρουσιάσεις). Σε αναφορές τους, μάλιστα, αναγνώρισαν ότι, παρ όλη τη δυσκολία των εργασιών, τα αποτελέσματα ήταν καταπληκτικά και από τα δύο σχολεία. Ένας μονάχα μαθητής φαίνεται να έχει αρνητική άποψη για την χρήση του διαδικτύου στις εργασίες τους. «Εντάξει ήταν και λίγο ενδιαφέρουσα μα πάνω από όλα ήταν βαρετή γιατί τα παιδιά τα βρισκαν όλα από το διαδίκτυο φωτογραφίες κείμενα κτλ. (Π21)»

Συμπερασματικά, τα μαθησιακά αποτελέσματα από τις Τ/Δ είναι πολλά. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν την εμπειρία και να εμπλακούν σε όλες αυτές τις δημιουργικές δραστηριότητες που ο συμβατικός τρόπος διδασκαλίας δεν ευνοεί.

7^{ος} άξονας: Τα κίνητρα των μαθητών για την ενασχόληση με την Τ/Δ

Από τις αρχικές εκθέσεις των μαθητών φαίνονται τα κίνητρα τους για να ασχοληθούν με την Τ/Δ: Κάποιοι μαθητές αναφέρθηκαν στην ευκαιρία να χάσουν μάθημα, άλλοι είχαν κίνητρο να μάθουν πολλά πράγματα, να γνωρίσουν ενδιαφέροντα άτομα, να συζητήσουν για τον τόπο τους και για άλλα ενδιαφέροντα θέματα και να βρύνε λύσεις στα προβλήματα του περιβάλλοντος.

Οι τελικές τους αναφορές κινήθηκαν στα ίδια πλαίσια. Ένας μαθητής παραπονέθηκε πως «χάρη σ αυτή την τηλεδιάσκεψη έχουμε μείνει πίσω στα μαθήματα. (Π12) Ένας μαθητής θα ήθελε να ξαναπάει για να ξαναδεί ένα ωραίο κορίτσι της άλλης τάξης «και ξαναλέω αυτή η Βιβή ήταν πολύ ωραίο κορίτσι. (Α5)» Ένα άλλο κίνητρο για κάποιους μπορεί να είναι ένα αναμνηστικό: «Στο τέλος μας έδωσαν στυλό και μας έδωσαν αναμνηστικό δίπλωμα (Α13) Στο τέλος μας έδωσαν ένα δίπλωμα και ένα στυλό που ήταν φτιαγμένος από καλαμπόκι. (Α14)

Συμπερασματικά, οι λόγοι για να ασχοληθεί κάποιος με την τηλεδιάσκεψη είναι πολλοί, αλλά ιδιαίτερο ρόλο έχει η ωραία εμπειρία που θέλουν να επαναληφθεί: «Ελπίζω και του χρόνου να είναι έτσι στο Γυμνάσιο. (Α12)»

8^{ος} άξονας: Διάφορα θέματα που αναφέρονται στις εκθέσεις και δεν αφορούν την Τ/Δ

Από τις αρχικές εκθέσεις προκύπτουν προσδοκίες που δεν έχουν σχέση με την Τ/Δ. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Θα ήθελα μερικά παιδιά να τους άρεσει το Call of Duty MW3. (A1), Θα ήθελα να δω πόσες αίθουσες έχει το σχολείο τους και πώς είναι από μέσα. (A2), Νομίζω ότι θα είναι ωραίες φοιτήτριες να μας βλέπουν και να μας καμαρώνουν. (A6) να μας έχουν και διαλείμματα. (A9) Να φάμε ή να παίξουμε και να φωνάξουμε. (A9)

Στις τελικές εκθέσεις οι αναφορές σε διάφορα άλλα θέματα σε σχέση με την Τ/Δ ήταν παρεμφερείς με τις αρχικές αναφορές. μου άρεσε που στην τελευταία τηλεδιάσκεψη ήρθε ο Δήμαρχος Πυλαίας Χωρτιάτη να παρακολουθήσει την εργασίας μας. (Π10) Το πτυχίο το έχω ήδη σε κορνίζα. (A1) Ένα από τα πιο ωραία πράγματα ήταν τα κορίτσια ειδικά αυτή η Βιβή. (A5) Εμένα πιο πολύ μου άρεσε μια κοπελιά από την άλλη τάξη (A6) Πέρυσι που είχαμε τον κύριο Λάμπρο δάσκαλο μας είχε υποσχεθεί ότι θα κάνουμε τηλεδιάσκεψη όμως δεν προλάβαμε και έτσι φέτος που έγινε διευθυντής δόθηκε η ευκαιρία. (A8)

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνονται τα συμπεράσματα, που αναδείχτηκαν σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της έρευνας μας. Κρίνεται σκόπιμο, να υπενθυμίσουμε ότι επειδή, το δείγμα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε ήταν μικρό, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, δεν μπορούμε να τα γενικεύσουμε. Επίσης και η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου χρησιμοποιήσαμε, δεν ενδείκνυται για την γενίκευση των αποτελεσμάτων. Για το λόγο αυτό, το σύνολο των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας, έχει μάλλον χαρακτήρα ενδείξεων παρά γενικεύσιμων αποτελεσμάτων.

Στην έρευνα πραγματοποιήσαμε τη διερεύνηση των απόψεων των μαθητών που συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Οδυσσέας», γύρω από τις τηλεδιασκέψεις και εκτιμούμε ότι η εργασία μας θα αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω μελέτες, γύρω από τη χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η τηλεδιάσκεψη υπό παιδαγωγικές προϋποθέσεις παρέχει σημαντικές δυνατότητες σε δασκάλους και μαθητές να επικοινωνήσουν με άλλες σχολικές κοινότητες, να αλληλεπιδράσουν, να συνεργαστούν εξ αποστάσεως, να εμπλακούν σε αυθεντικά περιβάλλοντα οικοδόμησης της γνώσης, να διευρύνουν τον σχολικό μικρόκοσμο της τάξης τους. (Γκίκα, 2011)

Βιβλιογραφία

- Αργυρίου, Γ., & Κασσού, Β. (2015). Θεωρητική ανάλυση στα είδη έρευνας: Ποσοτική και ποιοτική. Ανακτήθηκε στις 4 Ιουνίου, 2017, από: http://oceanis.lib.teipir.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2585/de_201400225.pdf?sequence=1
- Αναστασιάδης, Π. (2006). Περιβάλλοντα Μάθησης στο Διαδίκτυο και Εκπαίδευση από Απόσταση. Στο Α. Λιοναράκης, επιμ., Ανοικτή και εξ Αποστάσεως - Στοιχεία θεωρίας και πράξης. Αθήνα: Προπομπός
- Αναστασιάδης Π. (2007). *Η Διδακτική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης στο Σύγχρονο Σχολείο: Κοινωνικό-Εποικοδομιστική Προσέγγιση*. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.) Πρακτικά του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ανοικτής & εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Αθήνα 23-25 Νοεμβρίου 2007.
- Αναστασιάδης, Μανούσου, Θ. Σιάκας, Φιλιπούσης, Κουκούλης, . . . , & Καρβούνης (2011). Η Τηλεδιάσκεψη στην υπηρεσία της συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης και της διαθεματικής προσέγγισης. Από τη Θεωρία στην Πράξη: «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2011: Περιβάλλον – Μεσόγειος Θάλασσα Ενεργειακή επανάσταση - Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας». Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 6. Ανακτήθηκε στις 1 Ιουνίου, 2017, από: <http://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/685/697>
- Αναστασιάδης, Π. (2017). «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2000-2015»: Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μια αποτίμηση της ερευνητικής συνεισφοράς. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(1), 88-128. Ανακτήθηκε στις 8 Ιουνίου, 2017, από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/14057/12773>
- Ανδρέου, Α. (1992) (Εισαγωγή – Επιμέλεια) Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου – Βασική Κατάρτιση και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών, Αθήνα, Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων – Καθηγητών. Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου, 2017, από: <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/1038/1/%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%A7%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf>
- Ανδρέου, Α. (2005). Ηλεκτρονικές Πηγές Πληροφόρησης και Βιβλιοθήκες: Εκπαίδευση και Αξιολόγηση. *Από τη Βιβλιοθηκονομία στην Επιστήμη της Πληροφόρησης: μελέτες προς τιμήν του ΓΜ Κακούρη* Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Βάμβουκας, Μ.Ι. (1998). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης
- Γκίζα, Π. (2011). *Διερεύνηση απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με τη συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας»*. Ρέθυμνο, ΠΤΔΕ. Ανακτήθηκε στις 22 Δεκεμβρίου, 2017, από το: https://elocus.lib.uoc.gr/php/pdf_pager.php?filename=/var/www/dlib-portal//dlib/6/b/0/attached-metadata-dlib-1328697050-481288-27636/20111204_Gkiza_Panagiota_Mc.pdf&lang=el&pageno=1&pagestart=1&width=595&height=842&maxpage=101
- Cohen, L. & Manion, L. (1997) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Μητσοπούλου, Χ. και Φιλοπούλου, Μ. (μτφρ), Αθήνα, Εκδόσεις Έκφραση.
- Cohen, L., Manion, & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Δημητρόπουλος, Ε., (2004). Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας: προς ένα συστηματικό δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας. Αθήνα: Έλλην. Ανακτήθηκε στις 4 Ιουνίου, 2017 από: http://www.lib.unipi.gr/files/Stratigikes_Anazitisis_Pliroforiakon_Pigon/1.%20%CE%9C%CE%B5%CE%B8%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82.pdf
- Ίσαρη Φ., Πουρκός (2015) Μ. *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Κάλλιπος. Ανακτήθηκε στις 24 Δεκεμβρίου, 2017 από: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5826/4/15327_Isari-KOY.pdf
- Κασσωτάκης, Μ. (1981). Η αξιολόγηση της Επίδοσης των Μαθητών, Μέσα Μέθοδοι, Προβλήματα, Προοπτικές.

Keegan, D., & Rumble, G. (1982). Distance teaching at university level. *The Distance Teaching Universities*. Editör: Greville Rumble ve Keith Harry. London: Croom Helm Ltd, 15-31.

Λιοναράκης, Α. (2001). Ανοικτή και εξ αποστάσεως πολυμορφική εκπαίδευση: Προβληματισμοί για μια ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού. Στο *Απόψεις και προβληματισμοί για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως*. Αθήνα: Προπομπός

Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Η Σχολική Τάξη* Αθήνα: Γρηγόρης.

Μπιλάλη, Ά. (2008). *Συγκριτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών συστημάτων Ελλάδας-Ουγγαρίας-Σουηδίας, στο παράδειγμα της εκπαιδευτικής αξιολόγησης, στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση* (Doctoral dissertation). Ανακτήθηκε 4 Ιουνίου, 2017, από: <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/1038/1/%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%A7%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf>

Robson C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. (επ. επιμ. Κ. Μιχαλοπούλου, επιμ. μετ. Φ. Καλυβά, (μτφ.) Β. Νταλάκου και Κ. Βασιλικού), Gutenberg, Αθήνα, 2007, σελ....

Schnell, R. & Hill, P & Esser, E. (2014). *Μέθοδοι εμπειρικής κοινωνικής έρευνας*. Στο επιμ. Γ.Γκίοςος & Ν. Ναγόπουλος Εκδόσεις Προπομπος

Τζάνη,Μ. (2005) *Σημειώσεις για το μάθημα: «Μεθοδολογία Έρευνας Κοινωνικών Επιστημών»*, ΕΚΠΑ

Verma, G. & Mallick, K. (2004) *Εκπαιδευτική Έρευνα, θεωρητικές προσεγγίσεις και τεχνικές*. Εκδόσεις Τυπωθήτω

Φιλιπούσης (2015). «Ποιος φοβάται το διαδίκτυο;» Μια πλουραλιστική προσέγγιση της μάθησης με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 8. Ανακτήθηκε στις 2 Ιουνίου, 2017, από <http://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/29/21>

Ψαρρού, Μ. & Ζαφειρόπουλος, Κ. (2004). *Επιστημονική Έρευνα. Θεωρία και εφαρμογές στις κοινωνικές επιστήμες*. Εκδόσεις Τυπωθήτω